

Lokalhistorisk forening for Gønderhald kommune

*Årsskrift
1986*

Sommertur 1986, Preben Strange forklarer

Nærværende årsskrift for 1986 er trykt i 500 eksemplarer og udgivet af Lokalhistorisk forening for Sønderhald Kommune og Sønderhald Egnsarkiv.

Eftertryk af årsskrift - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Årsskriftets tekst og illustrationer er tilrettelagt af et redaktionsudvalg bestående af Jørgen Michaelsen, Klaus Moltesen og Vibeke Nielsen (ansv.).

Layout, sats, repro og tryk: Auning Bogtryk & Offset ApS.

Ekspedition: Helga Sørensen, Årsløv, 8900 Randers (tlf. 06 49 13 40)

ISSN 0109-4017

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	3
En gård og en kirke	5
Øster Alling kirke	25
Orglerne i Fausing kirke	43
Begivenhederne omkring Hamlets grav	45
Beretning	53
Regnskab	55
Stednavneregister	59
Emneregister	62

Forord

Kendskabet til fortiden er en vigtig kilde til forståelse af den tid, vi selv lever i, og netop lokalhistorien er betydningsfuld, fordi vi her kan overse, hvordan vort samfund har ændret sig, og hvordan de samme familier har klaret sig i både gode og onde år.

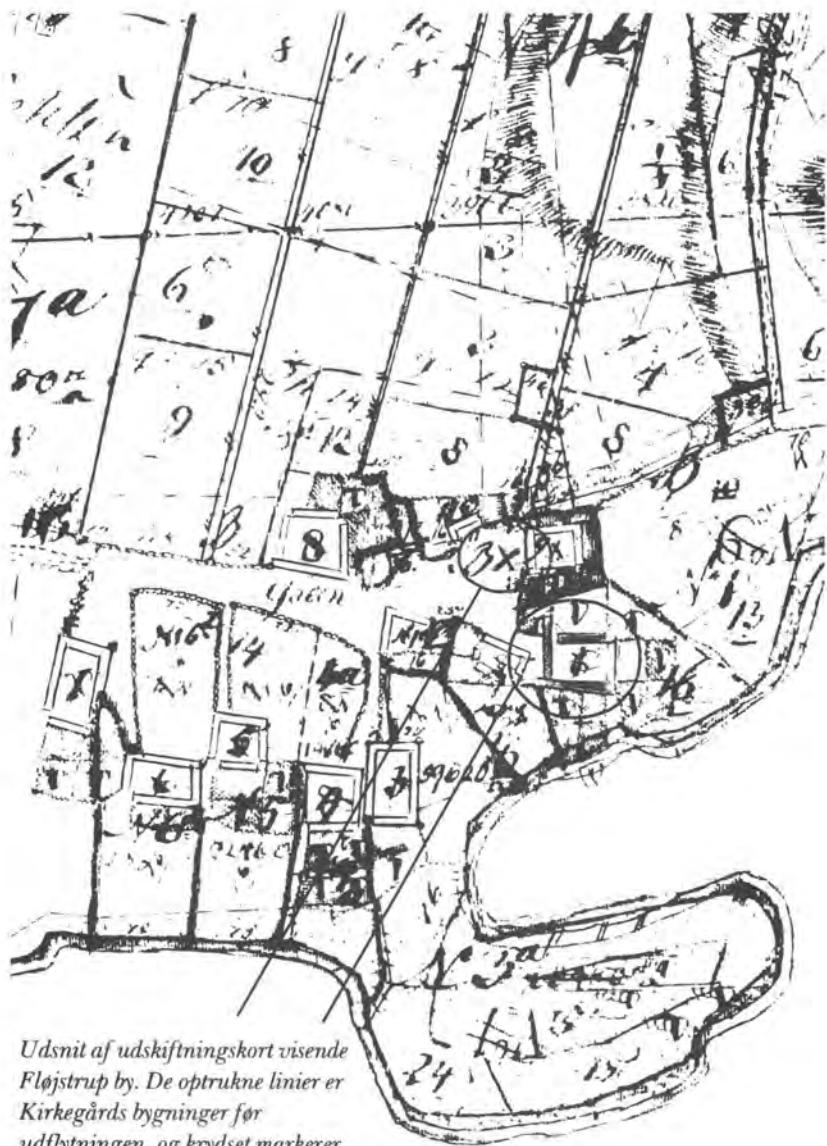
Vi er til daglig omgivet af de foregående slægtsleds frembringelser og efterladenskaber. Vi bor i deres huse, bruger deres møbler, samler på deres indbo, kører ad deres veje, pløjer deres agre, bruger deres skove, skoler og kirker - og ubevidst er vi således med til at vedligeholde deres livsform.

Alt dette kan også opleves og fornemmes af tilflyttere, hvis de som jeg melder sig ind i den lokalhistoriske forening. Ud over at fornemme historiens vingesus vil de i tilgift få et indgående kendskab til landskabet og ikke mindst befolkningen.

Det lokalhistoriske arbejde er med til at føje mange små brikker til danmarkshistorien og er på udmærket måde med til at supplere det arbejde, der gøres af de professionelle historikere. Hvis fantasien ind i mellem må tages til hjælp, kan det for amatøreren være en trøst, at danmarkshistorien lige siden Absalon satte Saxo på jobbet er blevet skrevet om og om igen.

Jeg vil derfor slutte med at lykønske Lokalhistorisk forening for Sønderhald kommune med endnu et årsskrift og samtidig sige tak for mange gode timer sammen med foreningens bestyrelse og medlemmer.

Preben Strange

Udsnit af udskiftningskort visende Fløjstrup by. De optrukne linier er Kirkegårds bygninger før udflytningen, og krydset markerer, hvor kirken lå.

En gård og en kirke

AF AAGE KIRKEGAARD

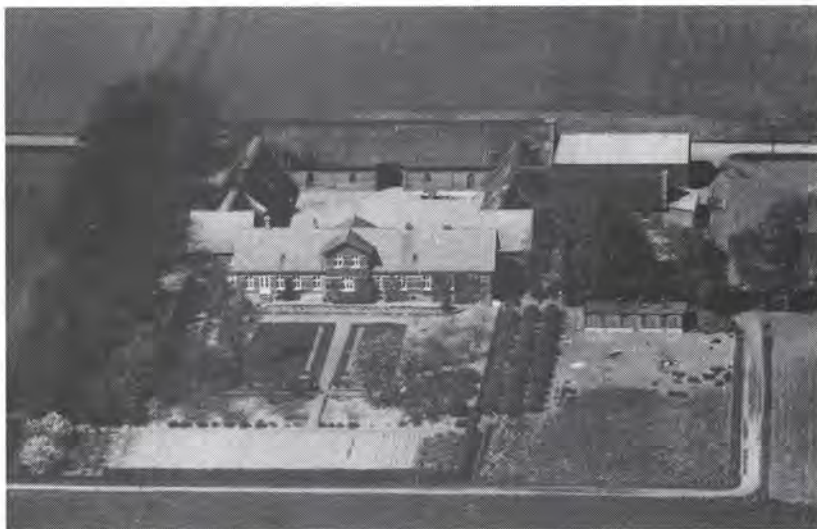
Slægtshistorie, gårdshistorie og lokalhistorie griber for hjemmefødinges vedkommende stærkt ind i hinanden. Når man, som jeg, har fået til opgave at yde et bidrag til dette årsskrift omhandlende »Kirkegaard's« tilhørsforhold til Virring sogn, trods det at den med sin geografiske placering burde høre til Hørning sogn, er et af de største problemer for mig at begrænse det tilgængelige materiale fra eget og andre arkiver til en nogenlunde overskuelig beskrivelse, idet uddrag af dette materiale nemt kan virke destruerende for helheden.

Af det materiale der er til rådighed fremgår det, at »Kirkegaard's« tilhørsforhold til Virring sogn har sin rod i nedbrydningen af Fløjstrup kirke i 1550 og den dermed følgende nedlæggelse af Fløjstrup kirkesogn. I det følgende vil der blive berettet en del af det, jeg på nuværende tidspunkt ved med nogenlunde sikkerhed, og jeg vil begynde med at henvise til Rasmus Mariagers bog »Hørning sogns historie« udgivet i 1934, hvor der i afsnittet om Fløjstrup by bl.a. står følgende: »Fløjstrup har udgjort et eget sogn med kirke, efter sagnet opbygget af en jomfru, som strandede ikke langt derfra. Kirken nævnes i 1406, den lå i den østligste ende af byen, hvor der endnu kan findes spor af kirke og kirkegård. Sognet blev engang i det 16. århundrede nedlagt på grund af sin lidenhed og henlagt under Hørning sogn. Kirken, der hørte under Essenbæk, blev nedbrudt. Præsten i Virring besørgede tjenesten og beholdt efter adskillelsen »Kirkegaarden, som en del af sin løn, og gården henligger endnu under Virring«.

I »Historisk Aarbog for Randers Amt 1928« gør Mogens L. Frederiksen rede for nogle optegnelser fra Reformationstiden. Disse optegnelser er gjort af præst i Årslev, Peder Nielsen i tiden fra 1530 til ca. 1556. Hans udmærkede og interessante optegnelser er ved skæbnens ugunst fjernet fra Danmark under svenskerkrigene i det 17. århundrede og bliver opbevaret i Upsala Universitetet, men iflg. Mogens L. Frederiksens redegørelse i 1928 »for tiden i det danske Rigsarkiv til brug for udgivelsen af »Danmarks gamle landskabslove««. I disse optegnelser står bl.a.: »Anno domini 1550 Bleff fløwstrup kyrky ødde Die vigilia pentecostes«.

Oversat til nutids dansk: »År 1550 på Pinselørdag var nedrivningen af Fløjstrup Kirke fuldført«.

Om »Kirkegaard« skiver Rasmus Mariager i 1934 bl.a.: »Denne gaards slægt har boet der siden 1660. 1688 ejes den af Søren Nielsen. 1790 af Chresten Nielsen. Hans søn Niels Christensen flyttede gaarden ud paa Hovedmarken«.

Kirkegaard 1946

Mig bekendt skete denne udflytning i 1873, få år efter at Niels Christensen havde købt gården af Gl. Estrups daværende ejer. Ved studier i Gl. Estrups godsarkiv, Virring sogns kirkebøger, folketællingslister, samt eget arkivmateriale fremgår det, at der før Niels Christensen Kirkegaard, som levede fra 1815 til 1879, har været 3 generationer af mænd, skiftevis bærende navnet Chresten og Niels. Den ældst kendte af disse er Chresten Nielsen Kirkegaard, som levede 1700-1752. Slægtsmæssige forbindelser til Søren Nielsen, som boede i gården i 1688, har jeg på nuværende tidspunkt ingen sikker dokumentation for udover Rasmus Mariagers oplysninger.

Den sidste Niels Christensen var gift 2 gange og efterlod ved sin død i 1879 enken Kirsten Pedersdatter, som var 46 år gammel, og deres eneste barn Maren Nielsen, som var 22 år. Maren blev den person, som sammen med sin mand, Peder Ladefoged Jensen fra »Drastrupgaard« satte nyt liv i en uddøende slægt i den gamle familiegård. Niels Christensens 2 brødre, hvoraf den ene var ugift, døde barnløse. Derforuden var der en søster Ane Christensdatter, som efter hendes første mand Knud Espensens død, blev gift med Rasmus Frandsen fra Krogsager og dermed sammen med ham blev det grundlæggende par i en anden stor familie, som den dag i dag har efterkommere i Årslev, Hørning og Virring sogne.

Det oprindelige bosted, matr.nr. 3 i Fløjstrup, gik ud af familiens eje i 1936.

Maren og P. Ladefoged Jensens liv og færden er en historie for sig, som ikke skal nærmere omtales her. Det der skal komme ud af denne beretning skulle være noget om »Kirkegaards« tilhørsforhold til Virring sogn. Dette tilhørsforhold har i tidens løb medført en del forviklinger og misforståelser, ofte omkring ved november og maj, når nye karle og piger rykkede ind med et flyttebevis i hånden. Oftest lød det på bopæl i Hørning sogn i stedet for Virring sogn, idet alle kloge folkeregisterførere i andre kommuner vidste, at Fløjstrup lå i Hørning sogn og ikke, som karlen eller pigen påstod, i Virring sogn. Jeg mindes også de årlige maskinsyn. Det var i mange år den daværende smed Jørgensen i Uggelhuse, som foretog disse for Virring sogns vedkommende. Hvem der havde det lignende hverv for Hørning sogn, ved jeg ikke, men jeg mindes, da Marius Laursen overtog hvervet. Han troede, at »Kirkegaard« hørte med til hans opsynsområde. De der har kendt far og Marius Laursen, kan let forestille sig, hvilken ordveksling der kom ud af det, da de jo var lige iltre begge to. Fra min drengetid husker jeg, at Virring sogn havde forpligtelse til at passe og vedligeholde den del af Fløjstrupvej, som gik forbi »Kirkegaards« mark. Med hensyn til snekastning, som var pligtarbejde for bønderne, havde vi vort eget vejstykke at rydde for sne.

Hvad skolegang angik var der en overenskomst mellem Virring-Essenbæk og Årslev-Hørning kommuner, som berettigede børnene fra »Kirkegaard« til at gå i Fløjstrup skole. Det var forøvrigt den første skole, der blev nedlagt i Hørning sogn nemlig fra 1. maj 1940.

Jeg kunne nævne endnu flere eksempler om forholdet mellem »Kirkegaard«, dens beboere og de 2 sogne, hvis liv vi, der hører til i gården, er impliceret i. Men i stedet vil jeg nu gå over til at berette et og andet om tilhørsforholdet til Virring sogn og kirke.

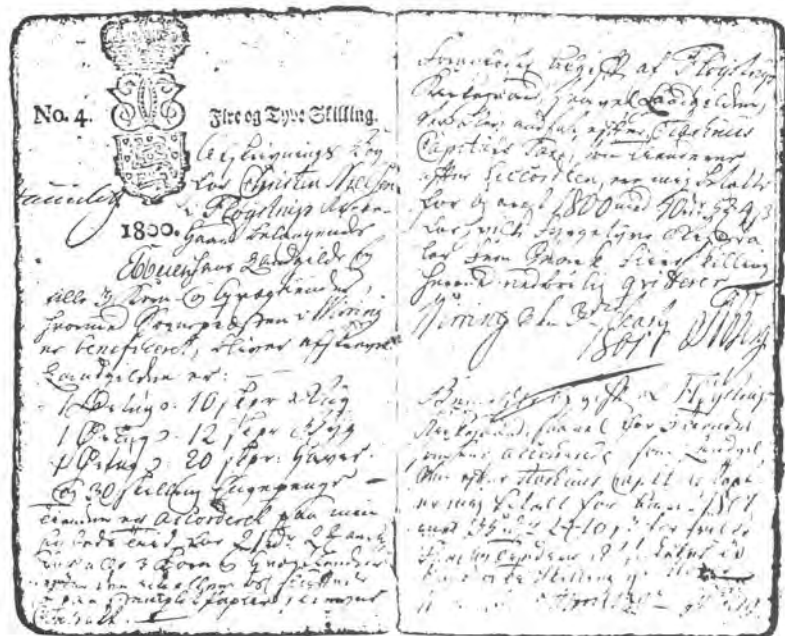
Som indledning til dette afsnit, der vil blive nok så omfattende, bør det nævnes, at stoffet for en dels vedkommende er hentet i Landsarkivet i Viborg samt i eget arkivmateriale. Heraf er det ældste en original kvitteringsbog spændene over tidsrummet 1800-1921, hvori præsterne i Virring har kvitteret for de ydelser, som det var pålagt gårdens brugere og ejere at svare til præsten i Virring.

Denne ydelse blev i 1921 kapitaliseret og indløst en gang for alle. De nævnte oplysninger fra arkivmaterialet vil blive suppleret med, hvad jeg derudover er bleven fortalt i tidens løb. Ydelsen blev betalt en gang årlig og bestod i år 1800 af følgende:

- 1 ørtug = 10 sk rug
- 1 ørtug = 12 sk byg
- 1 ørtug = 20 sk havre
- 30 skilling engpenge

I 1883 da P. Jensen (min farfar) overtog forpligtelsen, var den årlige ydelse 175,19 kr. I 1917 da far betalte 1ste gang, var den årlige ydelse 100,16 kr. Den sidste ydelse i

1920 udgjorde 46,22 kr. Hvor meget det har betydet for præsten i Virring at have denne indtægtskilde i de første år af kvitteringsbogens periode, har jeg ingen forudsætninger for at vurdere. Men jeg kan næppe tro, at 46,22 kr. har betydet meget i 1920, og beløbets lidenhed har uden tvivl været medvirkende til afløsningen med et engangsbeløb.

Kvitteringsbog for Fløjstrup Kirkegaard 1800-1920

Ved gennemgang af den gamle kvitteringsbog ser det ud til, at beløbene er betalt i årets første kvartal uden andre kommentarer end kvittering af skriftende sognepræster. Men sådan har det ikke altid været, hvilket fremgår af dokumenter fra 1797 omhandlende en proces mellem den daværende præst i Virring, Fr. Berg og hans forgænger, den aldrende præst Niels Brunow, som endnu er i embedet, på den ene side, og den daværende bruger af »Kirkegaard«, Niels Christensen Kirkegaard, på den anden side. Disse gamle dokumenter med deres til tider lidt knudrede sprog gengives nu her.

Der er ialt seks nummererede bilag til sagen:

1. Et brev fra Århus Bispegård til præsten i Virring.
2. Et ikke længere eksisterende dokument, som har indeholdt en klage til forligskommissionen.
3. Rekvisition til Niels Christensen Kirkegaard, samt dennes svar.
4. Udskrift af stamhuset Estrups fæsteprotokol.
5. Præsten Fr. Bergs indlæg i processen.
6. Præsteindberetning fra 1768.

Endelig foreligger det afsluttende forlig i sagen.

Af det ældste dokument, præsteindberetningen bilag nr. 6, gengives her kun det, der direkte vedrører »Kirkegaard«, præstens anneksgård i Fløjstrup.

Dette brudstykke finder jeg naturligst at tage først. Derefter gengives de øvrige dokumenter i deres fulde ordlyd.

Bilag no. 6.

Annexgaard: Præsten i Virring haver en Annexgaard i Fløjstrup, samme Bye tilhører altsammen Hørning Sogn undtagen den ene Gaard som kaldis Kirkegaard, Hvoraf Beboerne med sine folk søger Virring Kirke som Lemmer af dens Menighed. Herligheden med Fæste, Skifter og Hoverie tilhører Høi Velb. Hr. Greve Scheel til Estrup, men Præsten i Virring nyder Landgilde Rug 1 Ørtug (10 skp), Byg 1 Ørtug (12 skp), Havre 1 Ørtug (20 skp) og Eng Penge 30 skilling. Saa og Korn- og Qvæg - Tiendens alle 3 Parter.

Efter gammel Relation skal Fløjstrup have været Kirke Sogn for sig selv og et Annex til Virring Kald, men fordi Sognet var saa lidet, at Kirken icke deraf kunde vedligeholdis, Virring Præst havde og lidet for en ond og lang vej om vinteren at reise der hen, blev Kirken nedbrudt og Byen, Undtagen den ene Gaard, som blev Præsten i Virring forbeholden som Annexgaard, lagt under Hørning Sogn.

Denne Gaard staaer i Matriculen for Hartkorn 7 Tdr. 6 skpr. 2 fk. 1 alb.

1. Hvad Bygningerne angaar, bestaar den af 4 længder, I den Nordre længde ere 13 fag Stuehus, I den Østre 14 fag, i den Vestre 12 fag. I den Søndre 14 fag, som alt er vel vedligeholdt.
2. Hvad Grunden angaar, da er Østen Gaarden en liden Kornhave og derhos et lidet stk. Eng, ved den Nordre side af Gaarden er en Have med Frugttræer og ved den søndre side en Kaal-Have.
3. Avlingen. Til Gaarden er 3 Vangskifter, I det første Vangskifte er 11 agre og 9 smaae Blokke, I det 2det 9 agre og 16 blocker, I det 3die 24 smaae stykker eller blocker. Til samme 3die Vangskifte er ved Aaen hen ved Sel-Broe en indlukket Toft kaldis Hors-Haven, hvor i kand saais 6 á 7 skpr. Korn.

4. Sæden er icke alle aar lige, da han icke har ager om ager med de andre bønder men har sin jord mest i smaae fald, og da de andre har omdelet deris vangskifter, kand undertiden det Fald, som hand skulde have Korn i, falde midt i fæe-driften. Ellers kand Sæden jævnlig være 7 tdr. Rug, 6 tdr. Byg, 4 á 5 tdr. Havre og 1 tdr. Boghvede.
5. Høe-avling a) En Enghave i for bemælte Horshave, b) et stk. Eng indflødt. c) en Eng kaldis Præstled, d) en Eng kaldis Bred-Eng. e) en Eng kaldis Tue-Eng. f) en Eng kaldet Oxenbæk Eng. g) en dito kaldt Iil Eng. Paa alle disse Enge kand efter Beboerens beretning avlis 20 á 24 læster Høe.
6. Inventaria er ingen til Annexgaarden.

Bilag no. 1.

Et brev fra Århus bispegård til præsten i Virring.

Paa Provstens over Sønderhald, Velærværdige Hr. Niels Brunovs, under 20 Hujus indkomne 3de. requisitions Poster nemlig:

1. Om der i Stifts-Kisten findes, hvad landgilde, den Virring og Essenbech Præstekald tillagde Annexgaard, kaldet Kirkegaard, beliggende i Fløystrup Bye, er ansat at svare til Præsten i Virring?
2. Om samme Annexgaard ikke skal betale til Præsten alle 3de. dele af Korn-Tienden, og om samme findes ved nogen Kongelig confirmeret Accordt fastsat til noget vist, som skal svares enten i Korn eller Penge?
3. Om ikke Qvæg-Tiendens alle 3de. dele tilkommer allene Præsten i Virring?

Meddeles herved ex Officio i allerunderdanigste følge Lovens Høye Bydende pag: 378, hvad af den, efter Kongelig allernaadigste Befaling de dato 11te. Febr: 1690 forfattede, og i Stifts-Kisten som et Original Document værende Stifts-Bog, om Præsternes Indkomster, og Deres Kalds Tillæg kand have til Oplysning i Sagen og ovennævnte Poster, og lyder saaledes:

Af Bogen for Sønderhald Herredt. Om Virring og Essenbech Præstekalds Indkomster, i Sogne-Præsten Hr. Hans Lauridsen Triges tid.

No. 7. Præsten haver en liden Annexgaard, liggende i Hørning Sogn i en Bye kaldes Fløystrup, som i forrige tider har været et Annex til Virring, og nyder Høyædle og Velbyrdige Herre Jørgen Scheel Herligheder til samme Annexgaard. Post. 6. Landgilde af Annexgaarden er Rug 1 ørtug, Byg 1 ørtug, Aure (havre) 1 ørtug. Samme Landgilde nyder Præsten, saavelsom Korn-tiendernes og Qvæg-tiendernes alle 3 parter. Item Eng-Penge 30 Skilling Dansk.

Saaledes rigtig at være extraheret, og i øvrigt ey at findes nogen, endsige Kongelige confirmeret accordt om Tiender af berørte Annexgaard, testeret Aarhus Bispegaard den 26 April 1746.

I Henseende til ovenmeldte Landgilde af Annexgaarden i Fløystrup er ingen Forandring skeet siden 1690, da den til Stiftskisten i Følge Kongl: Rescript af 14 May 1772 indleverede Herredsbog for Sønderhald Herred, formelder saaledes:

7. Annex-gaard haver Præsten i Virring een i Fløystrup, samme Bye tilhører altsammen Hørning Sogn, undtagen den ene Gaard, som kaldes Kirkegaard, hvoraf Beboeren med sine Folk søger Virring Kirke, som Lemmer af den Menighed.

Herligheden med Fæste, Skifte, Hoveri tilhører Høj og Velbaarne Hr. Greve Scheel til Estrup, men Præsten i Virring nyder Landgilde Rug en Ørtug = 10 Skpr., Byg en Ørtug = 12 Skpr., Havre en Ørtug = 20 Skpr. og Engpenge 30 skilling, saa og Korn og Qvæg-Tiendens alle 3 parter.

Saaledes rigtig extraheret, og i øvrigt findes ingen Kongl: Confirmation, eller anden Bestemmelse her i Stiftskisten, denne Annexgaard og den af samme gaaende Rettigheder til Præsten i Virring betreffende, hvilket samme Bevidnes

Aarhus Bispegaard den 10 August 1797

Bilag no. 3.

Rekvisition til Niels Christensen Kirkegaard, samt dennes svar.

Requisition!

Til Niels Christensen Kirkegaard

i Fløystrup

Ved Mødet for Forligs Commisionen i den imellem Eder, som Fæster af min Annexgaard, og mig Svævende Sag, betreffende Eders ubilligge, ubeføede og Lovstridige Nægtelse af den mig tilkommende af Gaarden aarlig gaaende Landgilde, der med første for Eders Værneting, skal blive Anhængiggjort til Domslidelse, udlod i Eder med, at I hverken agtede at indgaae Accordt med mig om alle Korn og Qvæg Tiendernes 3 Dele, der tilhører mig som Sognepræst i Virring, og ligeledes i overensstemmelse med Loven og Eders Fæstebrev aarlig skal udrede af Gaarden, eller yde mig Tiende i Kærven paa Aggeren, men at i Egenmægtigen ville tilegne Eder den, for den afgift jeg tilforn har overladt Eder den for, uden at betragte at den som en mig paa Embeds Tid tilhørende Eyendom, ganske overladt til min egen Disposition, naar denne kuns er overensstemmende med Loven, og at den som een Følge deraf staar til mig Selv, enten Jeg vil bortaccordere den eller Selv hæve den in Rerum Natura, Saa finder Jeg fornødent herved forinden Høsten begynder, at Requiere Eders Svar paa følgende Poster:

1. Om I i overensstemmelse med den Kongelige Indbydelse af 18 Marti forrige Aar

dens 1 og 2§, vil indlade Eder med mig i Accordt, om en bestandig afgift, for Tiendens alle 3 Deele af Korn og Qvæg og videre opdræt, Anlagt i Korn og derefter beregnet til Penge, efter middeltallet af de sidste 10 aars Capitels Taxt, som derefter bestemt fastsættes hver 5 aar, da Jeg er villig at lade mig Accordere for følgende Korn: Rug 4 tønder, Byg 5 tønder og Havre 6 tønder, og desforuden svare hvad der i Smaaredsel videre gaaer af Gaarden saa og aarlig Kiører mig en Reise med 1 Vogn paa 4 á 5 Miels Tour og Retour.

Her at fremsætte nogen Preposition i henseende til Landgilden finder Jeg uforlødent, da I endog ved Forligelses Commissionen har afslaget ald Accordt, og derved følgerig ej er anden Vej at gaar, end at Saggive Eder. - Indgaaer i denne Accordt da skal Jeg nærmere opgive Eder hvad Tid Foreningen på behørig Maade i Herligheds Eyerens Overværelse, eller Fuldmægtiges, kan blive affattet, og derefter indsendt i det Kongelige Danske Cancellie til Approbation.

2de. Skulle 1. Post Gandske blive forkastet tilbydes Eder endvidere I overensstemmelse med benevnte Indbydelses l'sidste Membrum om I paa Eders og min Besiddelses Tid, vil give mig Aarlig 26 Rd. for saavel Korn som Qvæg Tiendens alle 3 Deele og betale samme til hvert Aars Juul, og i mangel Deraf om I da:

3de Vil Ingaae Accordt med mig, om ovennævnte Betaling Aarlig indtil Afgiften af den forventede nedsatte Tiende Commision kan blive Reguleret, og endelig

4de Om I da i mangel af de øvrige Posters Antagelse ej vil Accordere med mig om Korn og Qvæg Tiendens alle 3 Dele for i Aar allene imod betaling af 26 Rd. som erlægges til Juul 1797. - I Hvilken af disse Accorder I indlader Eder med mig udfordre Jeg, at Contracten Lovformelig Affattes, I Herligheds Eyerens eller Fuldmægtiges Overværelse., og at den derefter Tinglæses - Hvilke Bekostninger vi deler imellem os.

Eders Positive Svar Herpaa, æsker jeg mig Paategnet meddelt, enten af Eder Selv, eller mine udsendte 2de Mænd - Og Skulle I imod Formodning Ganske forkaste alle mine fremsatte Forslag, da vedlægger Jeg Hermed Lovmedholdelig Protest, imod Eders Korns Indkørsel førend det paa Aggeren af mig er optalt, og min Tiende deraf beregnet, og Hiemført mig.

I ald anden Fald Reservere Jeg min Lovlige Ret, til sin Tid og Sted at Paatale.

Denne min Requisition, ville De under Eed for Hørning Sogn, beskikkede Stævne Vidner, Sognefogden Peder Frandsen og Espen Thomsen i Fløystrup, paa Lovlig Maade ankyndige for min Annex Bonde ovennevnte Niels Christensen Kirkegaard ibdm. og Derefter skal Hans Positive Svar Herpaa meddelt, eller i mangel deraf da Selv under Deris aflagde Eed, at Meddele mig Hans Mundtlige Svar ligesom De og ville paa det Nøyeste udlægge for Ham den indskrevne Protest, imod Hans Korns Hiemførsel af Aggeren uden Accordt, eller uden Anmeldelse for mig.

Virring Præstegaard den 14 August 1797. - F. Berg

Anno 1797 den 17de august Haver vi Underskrevne 2de Eedsvorne og beskikkede Stævningsmænd for Hørning Sogn Lovlig Ankyndiget denne Requisition for Niels Christensen Kirkegaard i Fløystrup og derpaa erholdt det Svar som Skriftelig medfølger -

Ligesom vi og Have nedlagt den Heri Begiærte Protest. Hvilket alt Bevidnes under vores forhen aflagde Eed.

Fløystrup ut supra
Peder Frandsen
Espen Thomsen

Ærbødigst Svar paa S.T. Sogne-Præsten
Hr. Bergs Requisition af 14. Augustj D.a.

Saa uventet denne Requisitions Indhold bør forekomme mig, saa ubegribeligt er det mig og, hvor min ellers Højestagtede og særdeles Elskede Siæle-Sørger har kundet fattet saa ugrundende og ufordelagtige Tanker mod mig, ved at Beskylde mig for, ubillig, ubeføiet og Lovstridig at Have nægtet at yde eller betale ham den Landgilde eller Tiende han Retsmæssig Tilkommer af min paaboende Gaard i Fløystrup, uden at Hensigten derved maatte være, at faa den imod min Fæste Rettighed, forhøiet; Men for at gjøre Sagen indlysende, maa jeg opgive det Sande Forhold i Tingenes Locale omstændigheder, og dette er saaledes: -

For Sal. Hr. Jørgen Greve af Scheel, har jeg et saa Anordningsmessig Fæstebrev som Loven bestemmer og saa længe Dette upaatvivlelig staaer fast, troer og haaber jeg, at samme uryggelig skal være gieldende, saa meget mere som jeg paa det nøjeste har opfyldt dets sande Indhold nu i 38 aar til Dato. - Besagde Fæstebrev paalægger mig Aarlig at betale til min Præst 3 Tdr. 2 Skp. Rug, 3 Tdr. 4 Skp. Byg og 20 Skp. Haure med Top og Sæt, alt efter Aarhuus Capituls Taxt, derforuden har jeg betalt ham 30 skilling i Eng-Penge, 30 skilling for Hveede Tienden og leveret ham Smør, Ost og Eg efter eget behag til Smaa-Redsel, samt betalt eller ydet ham Qvæg-Tiende af alle Pligtige Tiende Creaturer jeg har havt, og som jeg tror uden at være hans Ret, oven i Kiøbet Kiørt ham Aarlig 1 á 2 Reiser. - Jeg indseer altsaa icke hvad jeg har at Accordere med den Gode Mand om, uden at det skulle være, at han vil have smaa-Redsel og Qvæg-Tiende anslaget til Penge og dertil skal jeg strax findes villig, men for øvrigt er jeg og tilbøilig at fornøje ham med Svar paa hans Requisition saaledes:

1. Den Kongelige Indbydelse Befaler ingen, at Giøre Accordt om det som for 38 aar siden er fastsadt, nemlig at betale mit Korn som oven er Anført, jeg er allene pligtig at yde eller betale min Præst efter Aarhus Stifts Capituls Taxt saa og erklærer jeg at være villig at accordere som meldt om Smaa Redsel, Smør, Ost, Eeg og Qvæg Tienden, naar Præsten behager derom at foreligge mig sin skriftelige betænkning.
2. Gerne skal jeg føie mig efter Sogne-Præsten, siden jeg tror det er hans hensigt, at jeg skal betale ham, Smør, Ost, Eeg og Qvæg Tiende med Penge, naar det derved saa kand have sit forblivende; thi om Kornet er ald Accordt ufornødigens da det for mange Aar siden er fastsat, at skal betales efter Aarhus Capituls Taxt og altsaa upassende at Accordere eller Anslaae samme til Penge paa anden maade, da samme alt forhen er Stipuleret og fastsat til en bestemt og vis betaling, som aldrig anderledes har været paataalt i Præstens 2de Formænds Tiid. -
3. Siden da i Tiiden forventes en Tiende-Comission Needsat for at Regulere hvad som icke er bestemt, Saa kand jo, om Præsten saa synes, Accordten om benevnte Smaating, bero saa lenge, da vi begge kand vente at nyde hvad vi Retsmessig tilkommer. -
4. Som forløbig meldt, er jeg meget villig at slutte Accordt om alt hvad jeg bør Accordere, og fremlegger samme for mit Høye Herskab eller dets Fuldmægtig til Lovlig Omgang, Tinglysning og viidere besørgelse. -

Hvad for Resten Præstens Forbud mod mit Korns Hiemsførsel betreffer, da veed og indseer jeg icke, hvorfor jeg nu, meere end de øvrige forløbne 38 aar af min Fæste-Tiid, skal yde Tiende in Natura, dog skal jeg og føie Præsten derudi, naar hand indtil Sagens viidrer uddrag, behager at stille mig antagelig Caution, som ey kand være mindre end 1000 rd. eller efter uvillige Mænds Sigelse i følge Loven. - For øvrigt forbeholder jeg Mig min Ret i alle Lovlige dele. -

Fløystrup den 19de August 1797 -
Niels Christensen Kirkegaard

Bilag no. 4.

Udskrift af stamhuset Estrups fæsteprotokol.

Udskrift

Af Stamhuuset Estrups Fæsteprotokol

for saavidt Virring Præstens Annex Bonde i Fløystrup

Niels Christensen Kirkegaards Fæstebrev Angaaer.

No. 20. 15 Juni 1758 Fiire og Tyve Skilling. Jeg Jørgen Scheel Greve af Scheel, Stamherre til Estrup. Herre til Ulstrup, Ridder, Den Kongelige Mayestæts Kam-

merherre, gjør vitterligt at Jeg Haver Stød og Fæst, ligesom Jeg Hermed Stæder og Fæster til Niels Christensen af Fløystrup den Annexgaard ibdm. som hans Moder Salig Christen Nielsens Enke hidindtil har beboet og Fæstet, men afstaaend haver. Hvilken Annexgaard som efter nye Landmaalings Matricuel staar for Agger og Eng 7 td. 6 skp. 2 fjk. 1 album og af opbrudt Skovjord for 3 skp. Skovskyld. Dette bemeldte Niels Christensen maa nyde, bruge og beholde sin Livstid, naar Han deraf til rette Forfaldstid Svarer og betaler alle Kongelige Contributioner, som nu er eller Herefter Allernaadigst vorder paabuden af ommeldte Hartkorn, samt den til mig for Hoveri og Landgilde efter Jordebogen Ansatte Landgilde, eller og saalænge Jeg finder det for godt, efter den Modeererede Jordbog, aarlig til Hver Martini at levere Rug 1 Tdr. 1 skp. og Penge 9 Rd. og derforuden at forrette nogle Rejser om Aaret, naar det ham befales, og den sædvanlige Høebjergning med Kaeholm Høet.

Item giver nuværende og efterkommende Sogne-Præster i Virring, den dem tilhørende Sædvanlige Afgift. Saa og holder Stedets Bygninger og Besætning alletider i saadan Stand, at samme kan Svare for et Lovlig Syhn. Selv Dyrker og Driver sit Auvl, og ej noget deraf til upligt Bruger eller til anden bortlejer. - I det øvrige Haver Han allerunderdanigst at Holde sig Hans Kongelige Mayestæts Lovlige Forordninger efterrettelig. Være mig som sit Herskab og min Fuldmægtig Hørig og Lydig alt at efterkomme under dette sit Fæstes Fortabelse. -

Til Indfæstning Betaler Han 70 Rd.

Ellers er imellem den Fæstende og Hans Moder, ved Stedets opladelse Giort følgende Accordt, nemlig:

1. Saafremt hans Moder Kirsten Jensdatter ikke skulle finde sig fornøyet at søge Dug og Disk med Hannem, Giver Han Hende til Aarlig Ophold 12 skp. Rug, 12 skp. Byg, 4 Feede Gæs, 4 lispund Flæsk, 1 skp. Boghvede Gryn og 1 skp. Byg Gryn samt Føder og Græsser Hende en Ko og 4 Faar, som Hun udtager af de paa Stedet findes, men siden Selv Holder dem vedlige, undtagen Koen, naar den bliver Gammel, skal den af den Fæstende med en nye (byttes).

2de. At Nyde Fri Huusværelse og 8 Læster Tørv til Ildebrand Hendes Livstid og naar Hun ved Døden afgaaer -

denne Afgift Svares til hendes Salig Mands Broder Søren Nielsen saalænge Han lever.

Estrup den 11 Martii 1758

J. Scheel

L. S.

Udskriftens Rigtighed bevidnes

Estrup den 14 September 1797

Indlæg!

Ville ethvert Menneske i Livets forekommende Handlinger følge Naturens Love, denne store Lov der fra Fødslen af er bleven nedlagt Hos ethvert Tænkende Væsen, og i alle Tilfælde at gøre denne Lov til den eneste Regel og Rettesnor. Borgerlige Love ville da blive en Uting, et intet Betydende Institut, der maaske Knap af Navnet ville være Kiendt, og Lykkelig Maatte man derfor Kalde den Tidsalder, der Kunde opvise sligt, men Aldrig Har den Existeret, og Heller Aldrig vil den komme dertil. I Indbildningskraften kan den nok fremstilles og synes mulig, men i Udførelsen taber den sig Ganske. Vi maa derfor anse det Land for det Lykkeligste, der kan fremvise de bedste og mest ordnede Love. At undre sig Hvilket Land der i dette Tilfælde kan tilegne sig Prisen, fremfor det Andet, er uden for dettes Grænser, nok at Jeg troer de Danske Love, med alle sine ufuldkommenheder og mangler, dog medfører saa stor Fuldkommenhed, at ethvert Medlem af Staten kan blive Hævdet i sine Fuldkomne Rettigheder, og at enhver Krænkelse af samme tilbørlig kan blive Anseet. - For den Trættekiære og til urolighed tilbøylige Borger, Gøres Just de Borgerlige Love nødvendige, det er de baand der skal afholde Ham fra de umoralske Handlinger Han som ofte findes tilbøylig at udøve. For den Retsskafne og Fredelige Borger, der aldrig tillader sig den mindste Forstyrrelse i det Borgerlige Selskab, ere de om ikke Just unødvendige, saa dog i det mindste ej af den Nødvendighed at de skulle behøves, for at lære Ham at erkiende Andres Rettigheder eller for at afholde Ham fra at overtræde de Pligter der kunde Krænke andre i deres Lovlige Besiddelser. - Til første Classe af foranførte, kan Jeg uden at fornærme Niels Christensen Kirkegaard min Annex Bonde i Fløystrup, Giærne Henregne Ham, denne Sag der i følge min imod Ham af 14de dennes udtagne Stævning i Dag falder i Rette, vil Herom bære Overtydende Vidensbyrd. - Havde Hans Tænke-maade stemmet med min, Jeg Havde da undgaaet at møde for Retten, et Sted der uagtet ald den Respect Jeg virkelig bær for samme, er mig meget modbydelig, og ikke mener Jeg at sige mere end Jeg seer mig i stand til at bevise, men Jeg lægger til: afskyelig, Enhver der Har mindste smule Kundskab om den Omgang, den behandlingsmaade der i Almindelighed Hærsker ved Retten nu, vil Sande det med mig. - Er den ærlige den Redelige den Fredsommelige Borger Keed af sit Gode Navn og Rygte, Han søge paa Tingstæderne, een vindsyg, Ondskabsfuld og Lumpen Procurator mod Hvem Han maaske endog Har udvist Faderlige Velgierninger, vil med Dievelsk Glæde Nedbryde Hans Borgerlige Agtelse. - For disse Folk er intet Helligt. Penge er det Hele der driver dem frem lige saa Mekanisk som Mølle-Hiulet Drives af Vandet. Dette er ej endnu nok, undertiden er den Redelige Mand, svarest udsat for Chicaner af den Dommer Han ej, fordi Han ansaae det for at Handle imod sin Pligt, og fordi Han ikke ville nedværdige Manden, bød Stikpenge.

Det være langt fra mig, at Hermed er ment nogen Ret især Hvor slig Omgang skulle Hærskes. Nej det er kuns et Løst Skilderi over det Hele sammentaget. Fra enhver Regel kan gøres undtagelser. Ingen kan nægte, at der jo gives ærlige Sagførere og Dommere der gjør deres Kald ære.

Den Respective Ret tilgive mig denne udsvævelse, den uvilie og afsky Jeg har mod det Ord Proces, oprører mig Hver gang Jeg tænker derpaa, altsaa meget mere naar Jeg uforskyldt og uden mindste Brøde fra min Side indvikles deri. - Jeg nærmer mig nu til Sagens Historie og de aarsager, der har nødtvungen mig til Sagsanlæg mod Niels Christensen Kirkegaard. Af den Fremgangsmaade Jeg Hidindtil Har iagttaget, tror Jeg at den ærede Dommer vil blive Overbevist, at intet kunde været mig Kiærere, end Sagens Mindelige Afgjørelse. - Uden Paasat Sminke skal Sagen Kort og Tydelig blive foredraget, overladende det derefter til Dommeren at Dømme mig og min Contrapart imellem, efter Sagens Natur Beviser og Landets Love. - I Henhold derfor til min under 14de D.a. udtagne Stævning afdeler jeg Sagen i 2de Hoved Poster; -

1. Niels Kirkegaards modvillige Nægtelse af een del af 1796 aars Landgilde, som Han efter saavel Fæstebrev som flere Documenter er pligtig at Betale - og
2. Hans Lovstridige Forhold ved ej enten at ville indlade sig med mig i Accordt om de 3 Korn og Qvæg Tienders Deelee, han som min Annex Bonde skulle yde og som Loven Hiemler mig, eller yde mig den in Natura paa Aggeren, men uagtet det Hos Ham skede Forbud den 14de august sidst, indkiørte alt Hans Korn, uden Tiendens ydelse. -

Formedelst den Maade begge Deelee Hidindtil er ydet paa, vil det blive een Nødvendighed, uden at først at betragte Sagens Historie, der er denne. Saavidt som det af Gammel Sagn og saavidt som man af Gamle Documenter kan uddrage, Har Fløystrup Bye været Sogn for sig. Havt sin egen Kirke og været Annexeret Virring Præstekald, men da dette Sogn var lidet og Kuns slet kunde Lønne Præsten for den Lange og især om Vinteren Slemme Vei fra Virring dertil, blev Sognet nedlagt og Heele Byen Henlagt til Hørning Sogn, undtagen den Saakaldte Kirkegaard, Hvis Hartkorn Agger og Eng er 7 td. 6 skp. 2 fkr. 1 alb. og opbrudt Skovjord 3 skp. Hvilken til Virring Præstekald blev Henlagt som Annexgaard, dog med Reservation af Herligheden af Fæste Hoveri og Skifter med videre deshenhørende, som blev Stamhuuset Estrup Ejere forbeholden. Landgilden blev bestemt at være og aarlig at leveres til Præsten i Virring, Rug 1 Ørtug eller 10 skp. Byg 1 Ørtug eller 12 skp. Haure 1 Ørtug eller 20 skp. og Engpenge 30 skilling. Saa og ifølge 2B. 12C. 3a, alle Korn og Qvæg Tienders 3 Deelee.

At denne Landgilde og Tiende virkelig som en aarlig Byrde er paalagt Annex Gaarden i Fløystrup, sees af vedlagde udskrift betegnet No. 1 af den i følge Lovens 2

- 22 - 12 for Aarhus Stifts Holdende Stifts Bog. - Besidderen af Annex Gaarden syntes denne Landgilde for Høy, formedelst de Hindringer Fælleddsskabet lagde i Veien for Nyttens af de Jorder Annexgaarden tillaae, thi da Jorderne til Fløystrup Bye var saaledes delte at Kirkegaarden istæden for at Have Agger om Agger med de øvrige Mænd i Byen, Havde Han sine Jorder afdelte for sig i 3 Fald eller Vangskifter, foruden Enge, Tofter og Haver, saa kunde det let indtræffe, at det Vangskifte Annexgaardens Besidder havde bestemt til Sæd, kom i samme aar til at ligge omgivet af Hele Byens Fælleds Fang, og derfor enten maatte aflade at nedlægge Sæd eller og vente at faae Afgrøden opædt og nedtraadt, den godtgjørelse derfor kunde gives, ville til alle tider og under alle Omstændigheder blive utilstrækkelig, det afsavn Foder og deraf flydende Giødning forarsagede blev til alle tider Betyderligere end Penge kunde erstatte, naar disse igien skulle Bestemmes efter Skaden allene for dette aar, uden at hense til Tabet i fremtiden. -

Saalænge derfor Fælleddsskabet vedvarede søgte Annex Gaardens Besiddere ej allene at kunde blive forskaanet for Tiendens ydelse in Natura, men endog at den derfor svarende Afgift kunde blive saa Moderat som muligt. Dette Lykkedes ogsaa og Præsterne i Virring Gav Tid efter anden fornyet een Accordt, Hvis første Stifter enten maa tilskrives een overdreven Menneske Kierlighed, eller som snarest troligt een overdreven Dumhed i Landvæsenet. Man betænke sig een Afgift for alle 3 Korn Tiender Rug 2 td. Byg 2 td. Boghvede 3 skp. og det i een Bye som Fløystrup, der ej allene efter sit Hartkorn har overflødighed af Jord, men endog alt sit Jord af den Fedeste og Bedste Sorte Muld. Denne Afgift er saaledes af een Præst efter den anden fornyet og aarlig erlagt paa en Tid med Landgilde, indtil aar 1792, da Byens Opmaaling og udskiftning af Fælleddsskabet indtoges, Annex Gaarden fik nu sine Jorder ganske for sig og efter min overbevisning paa et meget godt Sted. Jeg troede nu det var een Passende Tid, at faa en afgift forandret og sat paa en bedre Fod for mig, som Jeg Hidindtil formedelst overhang og formedelst nogle virkelige aarsager havde fornyet og ladet Henstaa ved det Gamle. De Grunde, der Hidindtil Havde været for Annexbonden til Moderation i Tienden, var nu forsvundne ved udskiftningen - længere derfor, at vedblive denne Accordt, der for mig medførte et aarligt Tab i mine Indkomster kunde Jeg ikke saa meget mere som Jeg skyldte min Talrige Familie, at formere mine Indkomster paa enhver tænkelig Maade, dog forinden jeg skred til at opsiges Ham den forrige aarlige Accordt, overvejede Jeg at Han mulig kunde behøve nogle aar inden Hans Markjorder kunde bringes i behørig Orden, og til at forvinde de Byrder udskiftningen medfører Altsaa, lod Jeg det endnu Henstaa til 1796. I dette aar under 18. Martie, udkom den Kongelige Indbydelse til Mindelige Foreninger imellem Tiendeydere og Tiendetagere, Hans afgift besluttede Jeg nu at Reglere og derfor indbød Ham tilligemed mine øvrige Sogne Beboere til Mindelig Forening om Tienden, alle Mødte efter min Indbydelse og med alle blev Jeg foreenet paa Livstid, undtagen med Niels Kirkegaard, der ei

ville Accordere mere end for et aar. - For bemeldte Tid nemlig aar 1796, indgik Han at give for alle 3 Korn Tienders Deele 24 Rd og for Qvæg Tienden efter Hans Tillæg og efter eget opgivende, Hvilket alt skulde leveres til Kyndelmisse 1797, tilligmed Landgilden. -

Tiden kom og Niels Kirkegaard indfandt sig ogsaa og betalte de for Tiden udlovede Penge, men af Landgilden kuns de 20 skp. Haure Det øvrige 10 skp. Rug, 12 skp. Byg og 30 skilling Engpenge erklærede Han ej at ville Give, da Han følte sig overbevist, at Han saavel Havde betalt mig mine 3 Tiender, at Han med een God, reen og Frælst Samvittighed kunde nægte mig samme. -

Hvorvidt nu denne nægtelse er enten Moralsk eller Juridisk rigtig vil nærmere blive oplyst. - Hvad var nu andet tilbage for mig, end at søge Sagen afgjort ved Forligelses Commissionens Mægling efter Forordningen af 10 Juli 1795, og dette iagttog Jeg men uden Nytte, som vedlagde med No. 2 betegnede Klage med Commissariernes Paategning udviser. - ved bemeldte Commissions Møde Foretog Jeg og en Nye Tiende Accordt for dette aar for Niels Kirkegaard, men Hans Svar var, mig kuns til liden fornøielse, siden det viste et Menneske, der kuns lidet eller slet intet Respectede Lovene. - At give Tiende eller slutte Accordt derom, var Hans Svar, Gjør Jeg ikke. - Jeg vil Give som Jeg er vant og vil Han ej Have det, faaer Han Indtet. - En Herlig Forklaring. -

Imidlertid lod Jeg denne Sag Henstaae og søgte allene et erhverve Beviser til Landgilde Sagen, muligt tænkte Jeg at Manden har overilet sig, maaske Han kan betænke sig og inden Høsten komme og slutte Accordt med mig, - mindst troede Jeg at Han saa Fræk turde Have Haanet Lovene og Handlet imod Forbud og videre som Sagen nærmere vil opklare. Dog Hvad kand ikke Lumske og i smug Handlende Raadgivere Hvis Deri Findes en Egennytte udrette. - Men Høsten Nærmede sig og ingen Niels Kirkegaard indfandt sig til Accordt, nødvendigt var det nu for mig at faae vished om Hans Hensigt og var som Han ved Forligelses Commissionen Havde udladt sig. Jeg udstæder da een Requisition af 14 August sidst, ved Hvilken Tienden Ham paa forskellige Maader blev tilbuden og i mangel af een af disses Antagelse, nedlagde Jeg Lovlig Forbud imod Hans Korn indkiørsel forinden det af mig, var bleven optalt og Tienden mig Ydet. Hans Svar derpaa var saaledes som den der ej allene Giækker med Folk, men endog som den der Æsker ufred og søger samme. Bemeldte Requisition med vedhæftede Svar følger Hermed under No. 3 og maa Jeg noget nøjere Gennemgaae Besagde Svar, siden samme er saa aldeles vegen ud for Sandhedens Grænser at man næsten skulde troe Hundedagenes Varme Har Haft indflydelse paa Niels Kirkegaard Hans i Mørke Handlende Raadgivere og Hans Concipist. At der i Niels Kirkegaards Fæstebrev staar anført som de udlader dem, at den aarlige Afgift til Præsten i Virring er 3 td. 2 skp. Rug, 3 td. 4 skp. Byg og 20 skp. Havre med Top og Sæt efter Aarhus Capituls Taxt, er nok lidt for Frisk udkreeven og derfor erklærer Jeg det for usandhed, og for noget, der allene er

opstaaet i deres egne Hiærner, thi i den for Estrup Fæste-Protocoll udstæde Udskrift af Niels Kirkegaards Fæstebrev, som Herved lægges under No. 4, staaer allene disse Ord: Item giver nuværende og efterkommende Sogne Præster i Virring den dem tilhørende sædvanlige Afgift og at der paa et og det samme Sted til een og den samme Tid og Person skulle være udstæd 2de uligelydende Fæstebreve, derom bær Jeg den største Tvivl. Ligesaa ærklærer Jeg det for den største Usandhed, at Jeg skulle Have modtaget i Smaae Redsel af Smør, Ost, Høns og Eg, efter eget Behag, aldrig Har Jeg fordret eller oppebaaret mere, end Hvad der af Gaarden af Arrilds Tid er Svaret og Hvad den er pligtig at svare.

Kortsynede i Høiste Grad, maa disse 3 Herrer Sagvolder, Raadgiver og Concipist være, naar de ej af Requisitionen kan indse, at det er for Korn og Qvæg Tienden der foreslaaes Accordt og ej for Smaae Redsel, men det var imod Procurator Interesse, at forstaae eller, for sin Principal at forklare paa rette maade een reen og Klar Sag. -

At der for 38 aar siden er Accorderet med Niels Kirkegaard om Tiende og Landgilde er mig ubekendt kuns dette er mig bekendt, at Niels Kirkegaard aldrig paa min Anfordring har kunnet opvise i noget Skriftlig Document, der beviser Hans Paastand, endog med mig Har Han forandret Accordt i min Embeds Tid, ej længere end siden forrige aar, da sluttede Han Accordt om Tienden for 1796 med mig.

Men endog forudsat, at besagde Accordt, virkelig ved Fæstebrevet var indgaaet imellem Herligheds Ejeren og Niels Kirkegaard, Hvorledes kunde da Præsten i Virring derved forbindes; ikke stod det i Greve Scheels Magt, at bortgive det med Hvilket en anden af Kongen var forlehnet, Har derfor Hærligheds Eyeren med nogen slags Accordt lovet Niels Kirkegaard at Han bestandig for Tiende og Landgilde at svare skulle være fritagen imod at betale 3 td. 2 skp. Rug, 3 td. 4 skp. Byg og 20 skp. Havre, Han søge da Hos samme sin Regres, og betaler mig Hvad Jeg med rette Tilkommer.

Thi ikke kan den Contract forbinde mig, Hvorom Jeg ej engang er vidende mindre deri samtykket - See 5 - 1 - 3.

Meget Naadig ere de Herrer, at de vil tillade mig at oppebære min egen Tiende mod 1000 Rigsdaleres Caution. - At fordre 1000 Rigsdaleres Sikkerhed, for det som Jeg ved Accordt ville overlade for 26 Rdrl. Eje det indfald Præsteere sin Forfatter til Daarekisten.

Det i øvrige i Requisitions Svaret som lutter Gentagelser anseer Jeg ufornødent at besvare.

Enhver Fornuftig kan let tænke Jeg ej stillede den forlangte Naragtige Caution og følgelig fik Jeg Heller ingen Tiende. - Niels Kirkegaard indkiørte alt sit Korn uden Tiende ydelse. Trods Forbud og alt. Atter maatte Jeg derfor indkalde Ham for Forligelses Commissionen, der ligesaavel Løb Frugtesløs af som den første gang.

Hvilket Commissariernes Attest paa min Klage, der under No. 5 Herved følger udviser.

Her har den ærede Dommer da Sagens Historie, der mangler kuns for mig, at fremlægge Sagens øvrige Documenter og nedlægge min Endelige Paastand.

At den ovenanførte Landgilde og Tiende virkelig Hæfter paa Annex Gaarden og Aarlig bør udredes deraf, tror Jeg tilstrækkelig at have gotgiort, med den fremlagde No. 1 der i alle Henseender er et usvækkelig Document, og som medfører fuldkommen Juridisk vished, da det er Grundet paa 2 - 22 - 12 og den Kongelige befaling af 1. Februar 1690, følgelig vil det blive Hovedreglen, Hvorefter denne Sag vil blive at afgjøre. Dette Document siger endog ydermere, at ingen Kongelig bevilling er som anderledes har Determineret Tiende og Landgilde. Altsaa bliver den anførte Landgilde og Tiende at udrede. - Endvidere tror jeg at kunne bestyrke min Adkomst til Tiende og Landgilde ved at fremlægge under No. 6 en Verificeret afskrift af den 4de Postes 7§ i den efter Kongelig Befaling af 14 Mai 1772 over Virring Præstekalds Indkomster Afgivne erklæring.

Af Niels Kirkegaards Fæstebrev der forhen under No. 4 i Verificeret afskrift er fremlagt, er det endog indlysende at Han Selv Har forbunden sig ved Fæstebrevets modtagelse, at udrede saavel Tiende som Landgilde, thi Hvad kan være mere bestemt end de ord: Item Giver nuværende og efterkommende Sogne Præster i Virring den Dem tilhørende sædvandlige Afgift, der ej paa anden maade kan fortolkes uden saaledes »At Han er Pligtig at give og tilsvare den afgift som Lovene og usvækkelige Beviser Hiemler Præsterne i Virring af Annex Gaarden.

Lad endog Niels Kirkegaard paaberaabe sig Hævd, og at denne afgift som Han og Formænd Har ydet Præsterne i Virring, med deres Samtykke er Hævdet og Svart langt over Hævds Tid, saa er det og Klart af 5 - 5 - 1 - at dette er en Ting, der ej kan erhverves ved Hævd. Thi siger ikke artiklen: Med Mindre det Bevises at Han Havde det enten til Pant, eller i Forlehning, eller Forsvar,« og Hvad er dette Andet end en Forlehning tilmed Har Accorderet over denne Modererede Afgift, aldrig uafbrudt uden fornyelse Henholdt i Hævds Tid. Selv i min Tid har Niels Kirkegaard Aarlig erholt Fornylse Derpaa, og er det ikke et fuldkommen Bevis for denne Sætning, at Han sidste Aar erkjendte den, ved at slutte den førnelte Accordt med mig. - Siger og ikke med Lovens 5 - 1 - 1 at eenhver er Pligtig at efterkomme, Hvad Han med Mund eller Haand eller Segl og indgaaet Haver, og Haver Niels Kirkegaard ikke ved sit Fæstebrev indgaaet at ville svare Præsterne den Landgilde og Tiende som tilhører dem, at det tilhører mig Har Jeg bevist, og at Loven Hiemler mig den viser 2 - 12 - 1 og 3.

Hvad Landgilden angaaer, da findes derved ingen Vanskelighed, siden den saa tydelig er Bestemt, men for Tienden vil det ej blive saalet en Sag, at kunne bestemme dens Sande og rette Værdie, siden ingen Optælling er skeed, men for at vise, at Jeg endog Heri ej søger nogen Profit af Niels Kirkegaards Forseelse og

Overtrædelse af Loven, vil Jeg lade mig nøye med den Afgift Jeg ved min Requisition 4de Post for i aar Har forlangt nemlig 26 Rd. Og at denne afgift virkelig endnu er Moderat tror Jeg at bevise, naar Jeg Anmærker at Rygtet har sagt mig Han i aar Aulede imellem 70 og 80 Traver Rug, ligesaa Byg og Omtrent 100 Traver Haure. Hver Kierv beregnet til 3 Neg, foruden Ærter, Boghvede, Hør og Hamp. Men i Henseende til Straffen bliver Jeg ej saa eftergivende i min Paastand, da Loven her er den der skal følges, og ser man derfor at 6 - 15 - 1 naar samme Capitels 8de og 14de Articler sammenholdes, vil blive den Straf Hvormed Niels Kirkegaard vil blive at ansee, nemlig at betale Igiæld, der som anført for Tienden er 26 Rd. derefter Tvegiæld og endelig at bøde sine 3 mark. - Muligt min Contrapart her kunde indvende at Tvegiæld efter Forordningen af 20 Februar 1789 bortfalder, men sligt tror Jeg ej, thi den taler allene om Tyveri og ej om Ran. - Endelig maa Jeg Paastaae at Voldsbøden tillægges siden Han ikke Har agtet det Hos Ham skeede Lovlige Forbud vide 1 - 21 - 17 sammenholdt med den 12 art: i samme Capitel. - Finder Dommeren det Passende kunde maaske og Forordningen af 23 December 1735 om (Temere Latigantes)? blive Anvendelig. - At Processens Omkostninger Skadesløs erstattes mig tror Jeg at være en Billighed, siden Jeg Ganske nødtvungen Har maatte gribe til Sagsanlæg. - Min Endelige bliver derfor denne:

1. I Henseende til Sagens 1te Hovedpost: at Niels Kirkegaard tilfindes at betale mig den forstevnte Resterende Landgilde in Rerum Natura med 10 skp. Rug og 12 skp. Byg og 30 skilling i Penge.
2. I Henseende til Sagens anden Hovedpost at det skeede Forbud ved Magt Kiendes, og at Niels Kirkegaard i følge deraf tilpligtes at betale Tiendens Igiæld med 26 Rd. dernæst Tvegiæld, og endelig at Han tilfindes at betale sine Tree Mark og i Voldsbøde Tvende Fyrgetyge Lod Sølv eller 60 Rd. samt anseet efter Forordningen af 23 December 1735.

Og endelig i Henseende til Hele Sagen, at denne Processes Omkostninger Skadesløs betales mig.

Til Slutning maa Jeg endnu bede at den Respective Dommer nøye vil Paase at Niels Kirkegaard ej Gives længere Tid til sit Forsvar, end Forordningen af 3 Juni 1796 Hiemler Ham at Han ifald Han skulle foraarsage unødige Opsættelser, da ved den endelige Dom bliver anseet efter bemeldte Forordning 10§.

Under Forbeholdenhed af videre Tilsvær ifald noget fra Niels Kirkegaards side skulle foranledige det indlades Sagen til Doms.

Virring Præstegaard den 26 September 1797

Forlig

Den Disputs som i denne Tid Har været Mellem min Annex Bonde Niels Kirkegaard i Fløystrup og mig underskrevne angaaende saavel Landgilde som Korn og Qvæg Tiende, er nu imellem os i Mindelighed saaledes afhandlet.

1.

Betaler Niels Kirkegaard mig strax-en ej allene den for Aaret 1796 forfaldne Landgilde, men og derefter Aarlig til Hvert Aars Mortensdag Giver samme efter de Adkomster Jeg derpaa Haver, med 1 Ørtug Rug eller 10 skpr. 1 Ørtug Byg eller 12 skpr. 1 Ørtug Havre eller 20 skpr. og Eng Penge 30 skilling. Hvilket Han leverer mig enten in Natura, eller og betaler efter ethvert Aars Aarhus Capituls Taxt, i første fald er Jeg fornøjet med Løs Strøg Maal, naar paa hver Tønde gives 1 Fjerdingkar Opmaal, og i sidste Fald betales tillige Opmaalet.

2.

De 3de Korn Tiender som Niels Kirkegaard Aarlig er pligtig at give mig overlades Ham for dette Aar og fremdeles, saalænge vi begge lever af Hans Hartkorn Agger og Eng 7 td. 6 skp. 2 fjk. 1 alb. og Skovskylt 3 skp. deraf Halvt, altsaa af 8 td. 1 alb. at svare af Tønder Hartkorn, ligesom der ved Beviselig Forening af Bymændene i Fløystrup Gives dette Aar til Tiende Hæverne af deres Korn Tiende, og skal betales Aarlig mellem første og sidste Randers Hestemarked.

3.

Qvæg Tinden betaler og leverer Han in Natura af Hvad Tillæg Han Haver med mindre Fløystrups Bymænds er bleven inddraget under dens Korn Tiende dette Aar, da vil Jeg og saaledes være fornøjet. Og endelig -

4.

Gjør Niels Kirkegaard mig en Aarlig Rejse til Aarhus, som Jeg ej begiære enten i Hans Pløje, Sæde eller Høste Tid, og ej skal være over 3 Dage Hver Gang.

De øvrige Smaa Redsel og den sædvanlige Offer Gives mig ligesom forhen.

Med Hvilket forstaaende Hr. Bergs Giorte Tilbud Jeg og i alle Deelee er vel fornøjet og derfor Lover samme at opfylde og efterkomme i alt saaledes som anført er - Hvilket Hermed med Hænders underskrift Bekræftes, tilligemed 2de Vitterligheds Vidner.

Virring et Fløystrup
den 26 September 1797
F. Berg.

Niels Kirkegaard
med Paaholdelse af Pennen

Til Vitterlighed efter begiæring underskriver
R. Müller Mönster

Fremlagt og Læst for Retten paa Estrup Birketing Tirsdagen den 26 September 1797 - bevidner

R. Müller

Samme Dag Protocolleret Folie 168
ved Mönster

Afsluttende bemærkning:

En af Randersegnens lokalhistorikere og slægtsforskere sagde engang, at de personer som levede et stille og roligt liv aldrig gav anledning til megen omtale. Derimod kunne der ligge en masse dokumenter om dem, som engang imellem skilte sig ud fra den store mængde, enten det så var af den ene eller den anden grund.

Den her omtalte proces fra 1797 viser tydeligt, at det er rigtigt. Stoffet er hermed overgivet til interesserede læsers studium, idet det bemærkes, at uden hjælp fra Else Pedersen, som har gennemlæst og renskrevet en mængde arkivmateriale for mig, havde opgaven p.t. været uoverkommelig for mig.

De små hvide pletter er Kirkegaards jord

Øster Alling Kirke

AF JØRGEN MICHAELSEN

»De håndværkere, der byggede Øster Alling Kirke, har med rette kunnet være stolte efter veludført arbejde. Det er nu omkring 800 år siden, og ikke blot står de tykke kampestensmure endnu, men også tagværket, der bærer kirkens blytag, er det oprindelige«.

Sådan skriver arkitekt Jørgen Malling i 1979 i en arbejdsbog, efter at tagværket grundigt var blevet undersøgt, tegnet og fotograferet - i forbindelse med, at kirken skulle have fornyet sit blytag.

Øster Alling kirke er bygget i 1100-tallet, lad os for nemheds skyld sig o. år 1150. Da stod granitkirken færdig med kor og skib. Men forud er gået et stykke bygningshistorie - og denne historie er fortsat ned gennem århundrederne. Selve bygningen har været udsat for forandringer, og det samme gælder det indre.

Arkitekt Mallings, som har undersøgt kirken, da bl.a. pudset var hugget af murene, har fundet adskillige ting, der har givet ham en ide om, hvordan kirken har udviklet sig. Denne »hypotese«, som han understreger, bør tages med de nødvendige forbehold, går ud på følgende:

Før stenkirken har der på stedet stået en trækirke. Sådant har det jo været i de fleste sogne, men når det fremhæves for Øster Allings vedkommende, er det fordi noget tyder på, at kor og skib ikke er opført samtidig. Bl.a. er tømmerværket over de to rum forskelligt og forskelligt mærket.

Ældst er tømmeret over skibet, og det skulle betyde, at det ældste kor af sten er styrtet sammen. Det har været føjet til trækirkens skib, og vi skulle altså have haft en sådan træ-stenkirke. Skibet af træ udskiftedes så med et skib af rå kampesten med hugne hjørnekvadre. Så styrtede koret ned - og genopbygges i skibets højde og med et lidt større grundareal end før, - og med nyt tagværk.

Vi befinder os nu o. år 1150, og kirken forefindes i sin nuværende form. Det vil sige: der skal sættes et tårn på - det føjes til senere i 1100-tallet, med genanvendelse af skråkantsoklen fra det først byggede kor. Samtidig mures skibets vestgavl om, og tårnbuen nede i kirken ændres.

Det er en meget smuk og enkel, romansk granitkirke, vi finder på kirkebakken o. år 1200. Koret har et lille rundbuet vindue mod øst og et mod nord. Skibet har to små rundbuede vinduer i hver side. Meget fint var de to indgangsdøre, mændenes mod syd og kvindernes mod nord, indrammet af rundbueportaler i profileret granit.

Tårnet havde - øverst oppe - mod syd, vest og nord romanske vinduer med dobbeltbuet overligger og midtersøjle. Inde i tårnet øverst var kirkeklokken op-hængt i sin klokkestol, ved vinduet mod nord. I 1. etage var et lille vindue i alle tre ydermure.

Om tagværket skriver Mallings bl.a.: »I skibet er tagværket øksehugget egetømmer af kraftige dimensioner og med en lys, varm farve. Alle samlingerne er udført med omhu. Naglerne er kraftige, en del er skårne med hovede. Tømmermærkningen er øksehugne streger. I sydsiden er mærkets første streg forsynet med en ekstra streg, der får den til at ligne et V.

I koret er materialet kraftigt egetømmer, alle samlinger er omhyggeligt forarbejdet. Naglerne er længere og tyndere end over skibet. Tømmermærkningen består i nordsiden af små øksehugne firkantede huller, i sydsiden af øksehugne streger.

Tårnets tømmer er øksehugget eg, men af mindre dimensioner end over skibet. Tømmermærkningen består af lige streger, i vestsiden er mærkets ene streg forsynet med en ekstra streg, der får det til at ligne et V.

Hele tagværket har været nede engang, kan man konstatere, sandsynligvis i forbindelse med en reparation af tagbeklædningen og udskiftning af loftsbjælker, - idet ca. halvdelen af loftets egebjælker er erstattet med fyrretræsbjælker.

Tømmer i skibets nordside

Tømmer i skibets sydside

I gotisk tid, 13-1400-tallet, forsynes kirken med kamtakker på korets gavl og begge skibets gavle - i vest tre kamtakker i hver side op mod tårnet. Samtidig saves bjælkeloftet over koret ned, og i stedet mures en ottedelt hvælving op. Så også indvendig sker der synlig forandring af kirken.

Den næste forandring af kirken står naturkræfter for. Hvordan det sker, ved vi ikke, men det halve tårn styrter sammen. Det er den syd-sydvestlige del. Naturligvis går kamtakkerne sydligt på gavlen med. De mangler stadig!

Vinduerne går også med i faldet, mod syd og vest, så kun det nordlige bevares. De to andre dobbeltbuede vinduer erstattes ved tårnets genrejsning af vinduer med flad bue.

Men tilbage fra tårnets opførelsestid har vi endnu nordvinduet, hvor klokken hænger. På grund af dette vindue med den dobbeltbuede overligger regnes Øster Alling til »sløjfekirkerne«, idet adskillige kirker på Randersejnen har sådanne overliggere over døre eller vinduer, hvori der er udhugget en sløjfeagtig dekoration. Se f.eks. Romanske stenarbejder I, forlaget Hikuin.

Engang er søjlen midt i vinduet savet bort, og klokken blev synlig og der kunne ringes udefra, ned over byen. Hvor blev søjlen af? Den endte nok i kirkediget, og muligvis er det et stykke af denne søjle, der for 100 år siden genanvendtes som gravsten og fik indsat et jernkors - og som er dukket op i sommer som en sten lagt oven i diget.

Det drejer sig om et lidt uregelmæssigt, men smukt dekoreret søjlehoved. Målene passer til den tilbageværende overskærne søjlerest øverst i tårnvinduet. Stykket er kun halvt, for frosten har sprængt stenen der, hvor korset har været forankret, og den anden halvdel er fjernet og genfindes næppe.

Feltet på stenens langside er dekoreret med bueslag, der griber ind i hinanden. Om dekoreringen skal tydes, og hvordan, er ikke til at sige. Det er måske blot den romanske bue fra selve vinduet, der er blevet pynt på den bærende søjle.

Den nedstyrtede tårnside genopbyggedes, idet der af nedfaldne hjørnekvadre blev lagt tre skifter umiddelbart over skråkantsoklen. Resten af tårnet blev af teglsten, og tagværket fornyedes.

Våbenhus blev bygget omkring kvindernes indgang mod nord, vel sidst i 1400-tallet. Langt oftest er mandsindgangen mod syd blevet fællesindgang, men den nordlige var lettere tilgængelig for dem, der kom nede fra Øster Alling by.

Nu måtte kvindedøren gøres bredere, overliggeren var for smal og blev muret ind i siden af mandsindgangen, da den blev lukket. Det ser lidt mærkeligt ud. Profilerede kvadre fra indgangene ses genanvendt inde i kirken i forbindelse med tårnbuen.

I den modsatte ende af kirken skete der det, at korets østmur truede med at skride østover. Østgavlen forankredes derfor til gavlen mellem kor og skib med tre svære jernankre. Revner i korets nord- og sydside langs østgavlen udmuredes med stenaf-fald. Samtidig mistede koret sine kamtakker.

Efter reformationens indførelse erstattedes de 4 små romanske glugger i skibet med store vinduer, så dagslyset kunne fordrive det mystiske i huset - ligesom evangeliets klare dag skulle trænge katolicismens vranglære og vildfarelser ud af gudstjeneste og kristentro. Korets små vinduer i øst og nord muredes til, og et nyt stort vindue indsattes i sydsiden.

De to korvinduer genåbnedes ved restaureringen i 1952. To af de store granitover-liggere fra skibets romanske vinduer er smukt anbragt i et anlæg på kirkegården. En tredje ses muret ind i våbenhuset, mens den fjerde og sidste befinder sig uden for kirkens grund.

Vi vender tilbage til kirkens opførelsestid o. 1150 og går ind i huset. Nær indgange-ne, nederst i skibet, stod døbefonten. Af granit, delt i skål og fod, med billeder

udenpå. Det er en meget smuk fonteskål, stærk i udtrykket. Øverst, lidt under randen, løber en svær vulstring fonten rundt.

Tre løver er udhugget i skålen, med tungen langt ud af halsen, svære haleduske og skarpe kløer. Tre menneskeansigter er anbragt imellem dem, enkelt udførte, med vikingetræk. Sjældent set er det, at den ene af løverne er ved at sluge en mand.

Billederne skal jeg lade forblive i deres uopklarethed, men at et drama udspilles, er tydeligt, også at mennesket er i fare - og så må løverne vel opfattes som de livstruende magter, og den menneskeslugende af dem er det nærliggende at knytte til bibelordet: »Jeres modstander, djævelen, går omkring som en brølende løve og søger, hvem han kan opsluge«.

Døbefontens skål står på en god og svær fod, streng både i den tovsnoede runding foroven og i den geometriske udsmykning og linjerne iverigt. Det er måske en fod fra Horder-værkstedet, ligesom i en anden stil end skålen, som om de to dele ikke oprindeligt har hørt sammen.

Her kommer fundet ind fra sommeren 1986, hvor en fontefod blev draget ud af sin forholdsvis ubemærkethed på et af statshusmandsstederne i Øster Alling, af hvis ejer, der var i menighedsrådet, den blev opdaget for en snes år siden. Den dukkede op i et læs affald fra haven ved den gamle præstegård, som blev nedrevet i 1948, og hvor stenen har stået som pryd på en forhøjning.

Den er beskadiget, den ene side er helt bortslået, og en revne går halvvejs igennem stenen. Men særlig et af stenens hjørner er velbevaret - som det ses på fotoet. Og de tre bevarede sider bærer hver sit billede, som groft sagt viser en hest og en hest og en løve.

Den ene hest er ikke helt udhugget, et fantasidyr med svaneagtig hals. Bagtil fortæller hesten sig ind i et brud på stenen.

Hesten på næste stenside er ikke »flyvende«, men har hoven klart markeret på bagbenene, fast plantet i jorden. Ørerne når helt op i fontefodens overkant, yderst til venstre. En svær tøjle fra mule (afhugget med den tabte stenside) til manke.

Afgørende for tydningen af billederne er, hvad hesten bærer på ryggen, hvor vi ser to markante forhøjninger. En sadel, måske? »Opsadlede heste« findes på andre kirkesten. Her er der dog ligesom ingen sammenhæng mellem forreste og bagerste del af »sadden«. Forhøjningen til højre er snarere en oppakning.

Og hvad kan en hest have været belæst med på den tid? Det pure guld. Nemlig hvis det er en sagnhest. Og hvad anden hesteart udhugger man på en stenfod, der skal bære en døbefont i kirkens hus?

Ikke et studium i hestens anatomi - galopperende og stående hest - (vel eneste sted i Danmark, en kirkesten bærer to heste!) men to billeder fra et sagn, hvori en hest spiller en vigtig rolle!

Ind i de nybyggede kirker i 1100-tallet vandrer sammen med kristendommen: myter og sagn fra den ikke-kristne tid i Norden. Der er to gode, klare grunde til at tillade det gamle indgang i kirken. Disse myter og sagn var lyslevende i nordboernes tanker og sind. Ja, Edda-skrifterne, hvori de findes, blev netop forfattede i 1100-tallet.

Så var sogneboerne ikke helt overladt til det nye, bibelens fortællinger og legender-nes eventyr - men uhyrer og helte fra deres egen verden bød dem fortroligt indenfor. Og der blev denne gamle verden holdt i ave. Kristus var konge og havde al magt - også over de gamle guder, helte og uhyrer. Så altså: kom de i kirke, havde man styr på dem!

I Snorres Edda er Volsungesagaen en af de ældste. Heri optræder Sigurd, og da billederne på fontefoden i Øster Alling lader sig tyde i lyset af hans saga, vil jeg kortest muligt referere, hvad jeg finder af betydning i denne sammenhæng.

Sigurd voksede op hos kong Hjalprek af Danmark, men blev opfostret af Regin, som lærte ham fremmede tungemål, runer og andre idrætter, »der sømmer sig for kongebørn«. Sigurd fik af kongen lov til at udvælge den hest, han ville have. Han gik da ud i skoven, hvor hestene stod, og der mødte han en gammel mand med et langt, gråt skæg. Han bad Sigurd hjælpe sig med valget.

Den gamle drev flokken ud i en dyb å; da søgte alle hestene straks land, uden een, og den valgte Sigurd. Den var grå af farve, stor og velbygget, og endnu havde ingen redet den. Den gamle fortalte, at den hest nedstammede fra Sleipner (Odins hest), og han sagde, at den ville overgå enhver anden. Derpå forsvandt han. Men Sigurd kaldte sin hest Grane. -

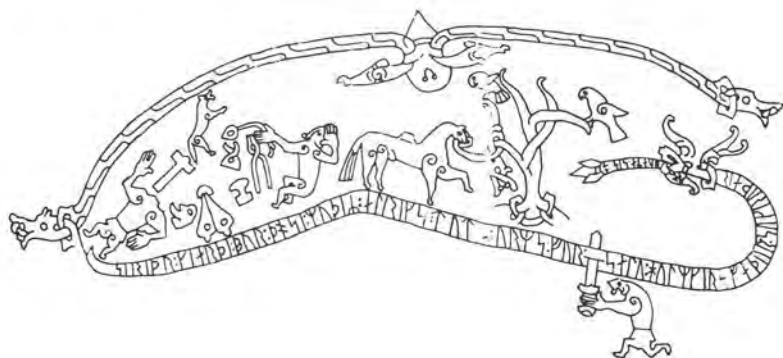
På Gnitahede lå ormen Fafner og vogtede en guldskat. Sigurd havde lovet Regin at dræbe uhyret. »De red over heden ad den vej, som slangen var van at bruge, når den skulle til søen for at drikke. Men Sigurd så på sporet, at slangen ikke var nogen almindelig orm af størrelse, sådan som Regin havde sagt ham.

Regin rådede ham til at grave et hul i stien og sætte sig i det. Når ormen skred hen over ham, kunne han nedenfra ramme den i hjertet. Sigurd red da videre frem, men Regin skjulte sig af skræk.

Mens Sigurd var ved at grave gruben, kom en gammel skægget mand til ham (Odin) og spurgte, hvad han der havde for. Da han havde hørt det, rådede han Sigurd til ikke at gøre een, men flere gruber, så blodet kunne løbe af slangen og fordele sig i dem og Sigurd selv sidde i en af dem uden at blive dræbt af det. Og dermed var den gamle forsvundet, men Sigurd gjorde gravene efter hans råd og skjulte sig i den ene.

Da Fafner kom glidende, var det med en sådan væld, at jorden skjalv, og edder spydede han til alle sider. Men da ormen skred hen over gruben, hvor Sigurd sad, jog han sværdet i den til hjaltet, sprang så hurtigt op og drog sværdet til sig igen. Fafner

mærkede, at det var hans banesår og spurgte om sin drabsmands hjemsted og æt. Sigurd gav sig omsider til kende - da spåede slangen ham, at skatten skulle blive både hans og enhver anden ejermænds fordærv. Men Sigurd svarede, at engang skal jo alle dø, og indtil da vil enhver eje guld. Der døde da Fafner«.

Under ormekampen stod Sigurds hest Grane bundet til et træ. Sådan ser vi det også afbildet på det betydeligste af de ca. 40 steder i Norden, hvor sagnet er fremstillet: på Ramsundsberget i Södermanland i Sverige, på en ristning fra 1000-tallet, se ovenfor. Mange situationer er samlet i eet billede. Sigurd har stukket sit sværd op i ormen (runebåndet). Grane, tøjret til træet, bærer guldskatten på ryggen. Fugle ses i træet.

De spiller i sagnet denne rolle: »Sigurd sad og ristede ormehjertet på et spyd. Da han mente, at det var stegt igennem, følte han på det med fingeren, men saften sydede ned over den og brændte den, og han stak den i munden for at lindre svien. Så snart Fafners hjerteblod kom ham på tungen, forstod han, hvad fuglene kvadrede, og han hørte mejserne sidde og småsnakke sammen.

En af dem sagde: » Der sidder Sigurd og steger Fafners hjerte; var han så klog som han var djærv, åd han det selv«. Og en anden sagde: »Der ligger Regin og pønser på ondt; han har villet svige ham før og vil svige ham igen for at hævne sin broder«.

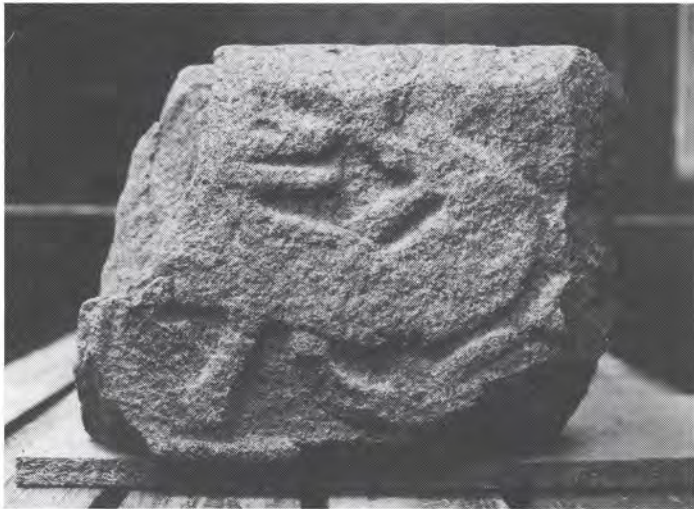
Sigurd, der nu forstod fuglenes tale, tænkte: »Det skal aldrig ske, at Regin tager mit liv« - og dermed gik han hen og huggede hovedet af Regin«.

På den gamle, genopdagede fontefod finder jeg Sigurds saga, ikke Sigurd selv - måske han var afbildet på stenens fjerde, borthuggede og bortkomne side - men Sigurds hest Grane i to udgaver: I fri dressur, en vildhest som i folkevisen om Sivard (Sigurd) Snarensvend - en overjordisk hest, Sleipners bedste afkom!

Og på næste stenside står Grane med alle fire fæstet til jorden, den er endnu bundet til træet. Guld, Fafner vågede over, er lagt på dens ryg, godt tilbage, og en stor fugl

Side af fontefoden med hest

Side af fontefoden med løve

sidder fremme ved hestens manke, næb og manke går i eet. Kunstneren har arbejdet primitivt og ikke gjort sig det sværere end nødvendigt.

Ganske meget er kommet med på een stenflade: hesten, guldet, fuglen (en af de talende). - På den tredje side har vi så løven. Eller et løvelignende dyr, hvad det nu er for et uhyre! Hovedet har lighed med løvehovederne på fontens skål, forholdet mellem halen, der slynger sig om kroppen, og bagbenene, er ikke let gennemskueligt, da det sidste stykke af stenen er beskadiget. Måske er det en fremstilling af Fafner: både løve og orm går - undertiden i mellemskikkelse - ind under det, der skal forestille et »uhyre«.

Døbefonten i Øster Alling kirke, som den stod nær indgangen i de første århundreder med sin dramatiske billedverden, har sat dåben i relief. Her var virkelig mørkemagter at trues af og fries fra - og en livskamp at indsættes i - mellem det onde - og lysmagten Kristus!

Endelig: fontefodens vej! Engang, måske i reformationsårhundredet, er den sat ud af kirken på grund af beskadigelse - eller sin billedverden - siden, i rettroenhedens tid, bekæmpedes papisme og hedenskab som to alen af eet stykke. - Stenen er endt i præstegårdshaven og groet til og sunket ned, indtil den altså o. 1965 blev draget frem og reddet som det klenodie den - selv i sin skadede tilstand - er.

Kalkmalerierne i Øster Alling kirke er fra ret sen tid, nemlig fra reformationens indførelsestid 1530-40. Undtaget er dog dekorationerne i korets hvælving, i forbindelse med hvælvets ribber. De er fra o. år 1500, og det samme gælder brudstykker i våbenhuset. Her findes foruden stykket af en bort også et hoved af en engel eller en kvinde, men ret dårligt bevaret.

De egentlige malerier har vi i skibet. På triumfvæggen tv. for korbuen er et billede af den korsfæstede, slående i sin enkelhed og ret sjældent. Det er omgivet af meget store ranker og fint indrammet.

På nordvæggen, nærmest koret, ses fire felter med ranke- og blomsterornamenter, hvori kan skelnes tre fugle - og hvor et par blade bliver til menneskehoveder, der tilsyneladende symboliserer forår og efterår.

På nordvæggen længere nede mod døren er vi i lidelseshistorien. I øverste felt tv. ses, dårligt bevaret, Jesu bøn i Gethsemane, th. hans fremstilling for Pilatus. Baggrunden er helt udfyldt af en middelalderbys kirker og tårne.

Forneden ses tv. nedtagelsen af korset, th. gravlægningen, og forrest i midten Maria med sin døde søn. Tv. ses en kirke med løgkuppel. Den fine indramning får billederne til at ligne vægtæpper.

Der er hverken helgener eller djævløse som i mange andre kirker, det egentlig katolske islæt er meget ringe. Billedverden er Bibelens, apostlen Paulus ville ikke kunne støde sig på dem, han, som siger til menigheden: »Jeg vil ikke vide af andet hos jer end Kristus Jesus, og det som korsfæstet«.

Og Luther, som genfandt evangeliet om frelse ved troen på Kristus alene, ville med glæde have brugt disse malerier - positivt - i sin prædiken.

De efter reformationen overkalkede malerier blev påny fremdraget i 1880'erne. De blev restaureret i 1952 og rensat påny i 1980, da Olaf Hellvik, V. Alling, fik overdraget opgaven. Efter hans arbejde fremstår malerierne i fineste stand, og tilmed er et par nye detaljer i koret kommet for dagens lys.

Det reelle, smukke kirkerum har to buer. Buen mellem skib og kor er kun udvidet en lille smule - så meget, at lidt af kalkmaleriet er gået med. Kragstenene, der bærer korbuen, er profilerede på samme måde som kragstenene, der bærer den brede tårnbue. Her tyder kvadrenes krumning på, at buen har været to- eller tre-delt og altså haft søjler.

Alteret i koret har stået helt ind til østvæggen, men er trukket frem, så der kan passeres rundt om det. Det er opført af granitkvadre, hvoraf nogle i den nordvestlige side er røgsvættede, vel af en brand i koret. Bagsiden af alteret udgøres af et skifte med munkesten.

Alterets forside er dækket af et fyrretræspanel fra 1600-tallets sidste halvdel. Felterne har brun farve, grå rammestykker og staffering i lys, grågul og brun farve.

Alterets vældige tavle ser ud til at være fra samme tid og værksted som prædikestolen, der bærer årstallet 1590. Den er af fyrretræ og stærkt ændret, idet den har haft en buet baldakin (et dække af teltagtig form) over storstykket - derfor har den dobbelt predella (fodstykke).

Indtil kirkens restaurering i 1952 sås i det midterste storfelt et fladt forgyldt trækors på brun bundfarve. Nu fremdrog man et korsfæstelsesmaleri fra 1854 (som dækkede et ældre og ringere dito). Den korsfæstede ses i sin bleghed på mørke skyers baggrund, og under ham skimtes byen Jerusalem.

Sidefelterne har haft hhv. apostlen Johannes og apostlen Paulus påmalet med skulpturel virkning. De har afløst skriftsteder. Det nordlige felt bar indskriften: »Søger Herren, medens han findes. Esa. 55,6«, og i det sydlige felt stod: »Af nåde ere I frelst formedelst troen. Efes. 2,8«. Frem drog man så istedet nadverens indstiftelsesord fra 1793, om brødet i den nordre, om kalken i den søndre fløj.

Fodfelterne har beholdt indskriften fra Johs. 3,16, mens topfelterne på sognepræst Martin Krogs forslag fik disse skriftord: »Død, hvor er din sejr?« - »Det er fuldbragt!« - »Død, hvor er din brod?«.

Altersølvet, kalk og disk, er fra 1600-tallet, kalken har 6-tunget fod og »holdekrans med seks rhomber«, der hver bærer et bogstav til navnet JESSUS. De to store messingtager er fra o. 1600, mens den syvarmede i 1974 indsattes som erstatning for en gave, skænket af Chr. Matthiessen og hustru, Oustrup, i anledning af deres guldbryllup 6. juli 1925. Denne malmstage, der bar indskriften NCM og AM 1925, blev stjålet fra kirken i 1974.

Alterduge har kirken tre af. Den første er syet i fællesskab af kvinder fra sognet o. 1930. Den næste er syet og skænket af fru Kirstine Møller, Oustrup, som også påbegyndte arbejdet med den sidste, som efter hendes død blev færdiggjort af en anden og lagt på alteret første gang den 4. maj 1967.

Altersranken, som i 1952 erstattede en skranke af træ, er et smukt og enkelt arbejde af smedejern og glas, som går fint ind i helheden.

Forestiller man sig den store altertavle fjernet, ville koret få nye perspektiver og alteret stå i sin enkelhed og kraft i lyset fra østvinduet. Men tavlen har historisk vægt og kan vanskelig heller anbringes andetsteds i kirkens rum.

Efter reformationen 1536 fik kirken et stoleværk, vel ret foreløbigt, i hast sammensnedkret, så evangeliet straks ret kunne tales og høres. Mest holdbar af dette træværk var degnestolen, som findes uforandret den dag i dag, med sit adelsvåben på gavlen og indsat i kirken o. 1550.

Et virkeligt stoleværk blev anbragt i kirken i 1617, årstallet bærer en af gavlene, som alle er fra den tid, selvom bænkesæderne er udskiftet i århundredernes løb. Eske

Broch, som da var kirkeej, noterer i sin dagbog for 1619: »D. 23. marts drog ieg til Østeralling om de stollestade«.

Gavlene bærer de tre første bogstaver i Jesu navn: I H S (H = E), føjet sammen til et monogram. Kan også tydes: Jesus Hominum Salvator = menneskenes frelser. I et enkelt monogram er S'et spejlvendt. Et par bænke øverst bærer desuden forbogstaver, vel på de personer, som har haft hævd på at sidde i dem.

Prædikestolen bærer selv sin færdiggørelsesdato eller indsættelsesdato på øverste skriftbånd, hvor der står: »UNUM NECESSARIUM - MARIA ELEGIT OPTIMUM PARTEM - 1590, 3. jan.« = Eet er fornødent - Maria har valgt den gode del (Luk. 10,42).

Den har 4 storfelter med arkader, hvori de 4 evangelister kunne forventes fundet ved restaureringen - men de var der ikke. På nederste skriftbånd, i fodfelterne, står efter sognepræstens forslag i 1952: »MEMENTO UT DIEM SABBATHI SANTIFICES« = »Kom hviledagen i hu, at du holder den hellig«, det 3. bud.

Stolen har stået et stykke fra korvæggen, med opgang langs sydvæggen, - flyttet tilbage i hjørnet har den nu opgang langs korvæggen.

Lydhimlen oven over flyttede med. Den er forankret i loftet med tre jerndragere. Den har 5 sider samt en bredere vægside. Undersiden er inddelt i fyldinger og har en roset under midten. Den udvendige frise bærer denne reliefskårne indskrift: »EX ORE INFANTIIUM ET LACTENTIIUM ROBUR PERFECISTI PROPTER TUOS INIMICOS DESTRUASULT OREM - PSAL. 8, AO DN 1610« = »Af diendes og spædes mund har du grundlagt en magt til værn imod dine fjender, for at standse de hadefulde og hævnerrige. (Davids) Salme 8, Herrens år 1610«.

Under loftet, over gangen, hænger to lysekroner, anskaffet efter indsamling blandt sognets beboere i 1907. Mellem kronerne hænger et skib, skænket af slægtninge til maskinmester Laurs Laursen Salling, født på Ringsø i 1879, død i San Francisco 1964. Han er begravet på kirkegården. Han indlagde sig stor fortjeneste hos de allierede som kaptajn i de to verdenskrige og Koreakrigen.

Skibet, en korvet, bærer navnet KLARA.

Under gulvet har der været en muret hvælving med nedgang udefra i sydmuren til et gravrum med præstebegravelser. Ved restaureringen fandtes hvælvingen sammenstyrtet, eneste rest derfra, en ligsten med indhugget korstegn, fra 1600-tallet, er lagt op i kirkegulvet i gangen, en snes cm under overfladen.

I tårnrummet hænger på nordvæggen to sammenføjede præstetavler, den ældste fra o. 1800. »Præsterækken ved Karens Kirke« lyder overskriften, som minder os om, at Øster Alling kirkes værnehelgen er Sancta Catarina, hvis dag er 25-11.

29 præstenavne bærer de to tavler fra de 450 år siden reformationen. Længste præstetid indehaves af provst Jacob Christensen Hasselbalch (1689-1741).

Et kig op gennem kirken o. 1905. Ting, der er ændret: Kasselloftet er fjernet til fordel for det oprindelige bjælkeloft. Prædikestolen, som her står under vinduet, med lydhimlen over vinduet, er flyttet tilbage i hjørnet mellem kor og skib. Døbefonten, som skimtes i koret tv., står nu i skibet over for prædikestolen. Ang. altertavlen, se beskrivelsen der. Der er endnu petroleumslampe - og endnu ingen løber på gulvet.

Orglet var indtil 1952 anbragt på et pulpitur, med kirkebænke nedenunder - det kom ned på gulvet og har i næsten trekvart århundrede fungeret ved gudstjenester - og ventes inden for de næste år afløst, idet en orgelsag er sat i gang.

I våbenhuset står runestenen. Den blev fundet i 1627 »i Alling kirckedør«, som tærskelsten og var i 1856 næsten skjult af et nyt flisegulv. Den blev da udtaget og opstillet til venstre for indgangsdøren på en sokkel. Nu står den, frigjort, i hjørnet tv. mellem våbenhus og skib.

Den er af grovkornet rødlig granit, overfladen slidt af fødders gang, 139 cm høj, bredest 80 cm, tykkelse 14-24 cm. - fra Vikingetid, o. 1050. Indskriften på stenen, der skal være hentet fra en høj i Oustrup, bringer dette korte mindeord: »Thore rejste denne sten efter Fastulv Myge«.

Thore var et almindeligt nordisk mandsnavn i hedensk tid, mens Fastulv mest er kendt fra svensk område. Fastulv = den tapre ulv, vandt sig tilnavnet Myge = den blide. Han er måske faldet i kamp, sejlede ind gennem Kolindsund, og Thore har skaffet ham et eftermæle, som har bevaret hans navn.

I våbenhuset tv. for indgangen hænger en gravsten, som indtil 1952 lå i tårnrummets gulv, hvor fødder har nedslidt indskriften, så den er vanskeligt læselig. Den er minde over birkefoged Jens Jenssøn Bang og hustru Mette Jensdatter, som begge døde i 1680, han den 29. januar, 62 år gl., hun den 22. august, 72 år gl..

De boede i den ene Oustrupgård, hvor der var herredsting fra 1687 til 1733. I stenens hjørner ses de fire evangelistsymboler: Mathæus' engel, Markus' løve, Lukas' okse og Johannes' ørn.

Øverst står: »Hodie mihi - cras tibi!« = »I dag mig - i morgen dig!«. I den lange indskrift findes følgende skriftsteder: Johs. 11,25-26., Job 19,25-27 og Fil. 1,21.

Øster Alling kirke er bygget på en højde med vid udsigt over Allingådalene mod Gl. Estrup. Måske op ad en gravhøj, der toppe lidt sydøst for kirken. Kosakhøjen kaldes denne forhøjning, efter at en kosak i 1700-tallet blev begravet der. Han var blevet efterladt i præstegårdsladen efter indkvartering og kom altså i indviet jord. Men folk ville i lang tid ikke begraves der, da han jo måtte være en hedning, der havde besmittet kirkens jord. For at bryde denne fordom valgte provst Klæstrup (1782-98) højen til familiegravsted, og en mindesten står stadig på højen, og et træ plantet der hedder provst Klæstrups træ.

Et meget stort og smukt stengærde omgiver kirkegården, som også huser et kapel, bygget for et halvt hundrede år siden, og et graverhus, rejst i 1984. Kirkediget rummer mangt og meget og blandt sine sten også enkelte, der har været sokkel til gravsten eller har siddet i kirkehuset.

I sommeren 1986 genfundtes søjlehovedet fra det romanske tårnvindue, en hel, profileret granitkvader, der har hørt til i kirkebygningen, og en kvart søjlefod, med rektangulær runding.

Hvad der er genfundet og endnu måtte dukke op, kan være med til at stille nye spørgsmål til - og forme nye svar på - historien om den prægtige romanske kirkebygning i Øster Alling.

Orglerne i Fausing kirke

AF EGON LINDBERG

Uanset, at det måske ikke er rette tid og sted, føler jeg trang til allerførst at rette en tak til Vibeke Nielsen for en interessant og meget fyldestgørende artikel i sidste årsskrift om Fausing kirke.

Dernæst blot den indledende bemærkning, at det er meget forståeligt, om en og anden læser synes, det er en detalje, vi opholder os ved, når jeg også føler trang til at kommentere et enkelt punkt i Vibeke Nielsens artikel. Men detaillen er ikke uden betydning.

Den læser, som tager noterne med, får en vigtig oplysning med i artiklen om orglerne, nemlig at der muligvis ikke er tale om 4, men kun om 3 orgler. At denne mulighed er den sandsynligste, skal jeg prøve at redegøre kort for.

Da jeg i 1978 viste et billede af det såkaldte »Halling-orgel«s facade for den gamle lærer, Chr. Jensen, sagde han spontant om et lille felt midt på facaden: »Der stod 1877«. Lærer Jensen havde selv en hukommelse, som gik tilbage til før 1928, da orglet blev flyttet til Halling. Min pointe er nu, at Fritz Uldall selvfølgelig også har set dette årstal, og det har forledt ham til at antage, at orglet var nyt.

Går vi imidlertid til synsprotokollerne for Fausing kirke, er der i 1866 noteret: »Orglet må efterses og reparerer«. Dette gælder det orgel, som - veldokumenteret - er sat ind i kirken af grev Christen Scheel i 1844. Fra notaterne i begyndelsen af 1870-erne skinner det igennem, at orglets dårlige forfatning hænger sammen med det formålsløse i at reparere det, så længe ingen kan spille på det. »Da der kuns er een Skole i Fausing Sogn, vil Skolelæreren ikke kunne forestaa Orgelspillet, om han end maatte have den fornødne Duelighed, eftersom han skal forestaa Kirkesangen«. (Afbrev fra biskoppen i Århus til Cancelliet dateret 17. maj 1839).

I 1872 hedder det: »Orglets istandsættelse udsat med Kirkeministeriets Tilladelse, indtil der bliver ansat en Lærer, der kan spille Orgel«. Og så kommer det interessante notat fra 1876: »Da der nu er kaldet en Organist til Kirken, maa Orglet fuldstændig istandsættes for 600 Kr.«.

Det første orgel i Fausing er således ikke kasseret, men restaureret af orgelbygger Demant i 1877. Det er heller ikke på noget tidspunkt i synsprotokollerne betegnet

som kassabelt. Der er efter min opfattelse en altovervejende sandsynlighed for, at det orgel, som i dag står i Sdr. Bjerge på Sjælland, har en historie, som omfatter den kendsgerning, at det er anbragt i Fausing kirke af greven på Gl. Estrup i 1844.

Vibeke Nielsen nævner i sin artikel de to muligheder, at greven har taget det fra sit kapel på Gl. Estrup eller købt et af ringe kvalitet. Det sidste er ikke sandsynligt. Hverken i 1870-erne eller i 1928, da det kom fra Fausing til Halling, eller i 1970-erne, da det kom fra Halling, var det kassabelt. Derimod er der i det mindste intet, som udelukker, at det har stået i kapellet på Gl. Estrup. Spillebordets placering i forhold til værket er sådan, at hvis orglet er placeret diametralt prædikestolen, kommer organisten til at sidde sådan, at vedkommende kan se både alter og prædikestol - og det er en udsøgt plads i dette slotskapel, de store piller taget i betragtning!

I den afsluttende note, hvor Vibeke Nielsen diskuterer identitets-spørgsmålet mellem »det første« og »det andet« orgel, nævnes det, at restaureringen i 1870-erne må have omfattet hele facaden, så det har været ukendeligt for Fritz Uldall. Det er rigtigt, at orgelhuset er fra J.A. Demants restaurering. Det er også rigtigt, at kun nogle af piberne er 1700-tals piber, og endelig skete der det højst beklagelige ved restaureringen i 1970-erne, at vindladen blev udskiftet. Men Nationalmuseet forlangte - ekstraordinært - den gamle vindlade opbevaret på kirkeloftet i Sdr. Bjerge, og når det nævnes i noten, at der »vel efterhånden ikke er meget andet end piberne tilbage af »det første«, så fortjener det den tilføjelse, at ifølge orgelbyggerens tilbud fra 1978 skulle pibernes klangbillede også bevares. Det er også noget, al den stund et orgel først og fremmest skal give musik fra sig.

Men har det andet end historisk interesse altsammen i dag? Jeg ved det ikke, men det kunne nu være morsomt, om der en dag dukker nogle noder eller noget regnskab op, som dokumenterer eller blot yderligere sandsynliggør, at det orgel, som kom til Fausing kirke i 1844 og nu står et tilfældigt sted på Sjælland, har haft en fortid på Gl. Estrup, - eller måske Auning kirke! Det kan vel tænkes, at greven har haft svært ved at skaffe en organist-løn. Lad mig i den sammenhæng citere fra Århus-biskoppens brev til Cancelliet så tidligt som i 1839: »At antage Grevens Tilbud om at ville anbringe et Orgel i Fausing Kirke imod at fritages for at oplægge Blyh på Våbenhuset, anse vi særdeles ønskeligt og anbefaleligt for Kirken, naar det tillige maatte kunne gøres ham og efterkommende Stamhusbesiddere til Pligt at lønne en Mand til at spille Orgelet«. Der ligger lidt mere end et curiosum i denne tilføjelse - og i den omstændighed, at den ikke blev fulgt op, da orglet faktisk kom til Fausing.

Men hvem ved, måske kommer vi en dag på sporet af den kirkemusik, som har lydt på Gl. Estrup eller i Auning kirke i slutningen af 1700-tallet?

Begivenhederne omkring Hamlets grav

som de tog sig ud for de lokale beboere

AF MARIE LEVINSEN OG PETER GRAABÆK

Ku'u løs, hwa dæ sto på stienen? (Kunne du læse, hvad der stod på stienen?).

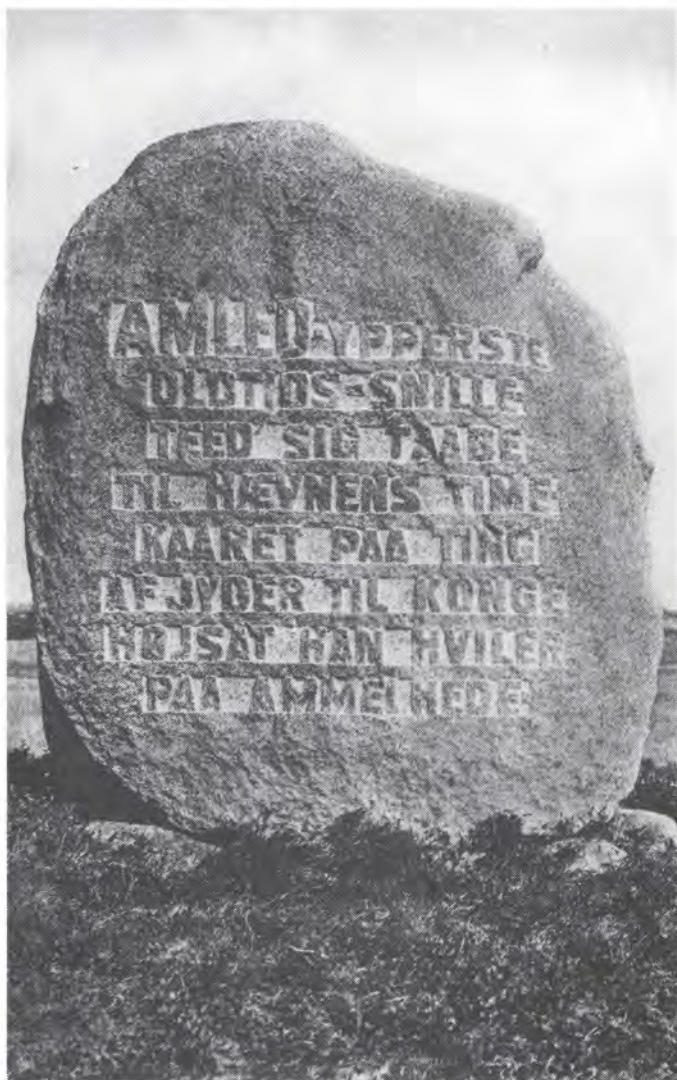
Ovenstående er min hilsen til de mange, der hver sommer kommer gennem vor lille by for at se Hamlet-stenen. Der er mange udlændinge imellem, og alle hilser og vinker. Der er mange, der bliver glædeligt overraskede, når jeg går ud til busserne og giver dem et eksemplar af turistavisen for Sønderhald, eller den fra Rougsø. Chauffører eller rejseledere siger, de kommer til Danmark igen, eller »Auf Wiedersehen«.

Det er dog ikke altid, turisterne har tid til at se sig om, når de har læst, hvad der står på stenen; men det er et sjældent og kønt landskab, der er her omkring.

Tidligere, da der blev lavet tørv, og de mange stakke stod i lige rækker, mens vejen snor sig til Krogsager, og de store træer stod ude ved det, vi kalder Kongslund, var der mere afveksling i landskabet. Området ude ved Kongslund blev for år tilbage undersøgt af nogle studenter, som fandt stolpehuller med brandrester; en stor sten derude ligger på sin plads og venter på, at museet får tid til at undersøge, hvad der skjuler sig under den, om det er en vikinge- eller oldtidsgrav. Der var også mange elletræer derude, de er borte nu; men ser man over mod Ebeltoftvejen, er der mange levende hegn og et meget varieret landskab.

Øst for byen var der to store damme med store pil og masser af gule ris. De er nu drænet væk til Oksenbækken, der danner skel mellem Virring og Hørning sogne. Mod nord, op mod pilediget, har der været mange småhøje med store sten, som min mand, Søren, sprængte, eller skød som vi sagde dengang. Stenene blev solgt eller givet væk, en stor dyngede der lå ved vejen blev bare væk, andre blev kørt i en mergelgrav deroppe. Der er også spor af et teglværk.

Over mod Svejdal ser man en varieret trævækst på skrænterne. I sandgravene er der fundet kar og krukker, som er på Nationalmuseet. Syd for stenen er der mange væld, som bliver kaldt Oksenhoved. Vejen forbi stenen er, som den altid har været, et hjulspor i jord, byens forbindelse til mose og eng.

Jeg har gemt mange gamle ting, deriblandt aviser. I en fra 1924 kan man læse dette citat fra en indberetning fra pastor Niels Bertelsen Brunov, præst i Virring 1724-47, til amtmand Gersdorff: »Udi Virring sogn findes en lille by kaldet Ammelhede, hvor Kong Amled menes at være slagen og på en mark ligger begravet. På en liden høj vare nogle stene oprejste, som bønderne nu har taget bort og sat i deres diger.

Samme kaldte de Kongsstenene«. Citatet bringes af Anker Kirkeby, redaktør ved Politiken, som senere kom til Ammelhede mange gange. I en kronik 12-10-1924 skriver han blandt andet: Da han kom til byen, gik han ind hos Anker Nielsen, hvor han mødte Kristine, A.N.'s 77-årige mor, som han spurgte, hvor Hamlet lå begravet. Hun svarede uden betænkning: »Han legges da op i nåbovvens rovver«. Dette er tydeligt bevis på, at der er fortalt om Hamlet fra slægt til slægt.

Nåbovven var Niels Munk, der ejede gården før os, i den tid kaldet Damgård. Da Anker Kirkeby kommer derover, er konen Ane i haven. På spørgsmålet om at træffe Niels Munk svarer Ane: »Jov da, vo Fæer æ øvve i rovveren«. Datteren Alma, der er i bryggerset, binder i hast et tørklæde om sit viltre hår for at følge med derover. Kirkeby beskriver Niels Munk således: »Gårdejer Munk er en sindig og lun jyde, hvor han planter sine ben, står han fast. Da vi har hilst goddag, planter han begge hænder i lommerne, og der bliver de den time, vi er hans gæster«. A.K. var her mange gange og talte gerne med hvem han mødte. Hos Alma vik han altid et glas vin.

Mine forældre havde begge hørt om Hamlet-sagnet i deres skoletid, henholdsvis i Fløjstrup og Hørning, og min bedstefar Anders Tækker Levinsen fortalte godt og gerne.

Den store sten, der siden 1933 har stået på stedet, vejer 10 tons. Den blev kørt hertil på blokvogn. Der var mange, både børn og voksne, mødt op, da den ankom. Allerede ved landevejen stod de første, og da man nærmede sig Kongshøjen, hvor den skulle stå, var der et helt følge. Selve højen var dannet ved at køre ekstra jord på med håndkraft. Erik Sørensen hjalp til med et spand heste og to vogne for 15 kr. pr. dag; beplantning og anlæg stod stadsgartner Frølich for. Der blev plantet lyng fra bakkerne, som desværre ikke har holdt, men alt blev færdig til indvielsen. Det var højtideligt og festligt at være på besøg i Ammelhede på indvielsesdagen. Jeg tog 13 billeder med mit nyerhvervede kasseapparat, og det var fler, end min mor syntes om.

I 1936 købte min mand Søren Jensen og jeg gården af Niels Munks enke. Der blev mere snak om graven og dens omgivelser. I årenes løb er der fundet mange ting og sager. Allerede i Politiken i 1921 skriver fru Helga Aarestrup - hvis far var lærer i Vurring 1880-90 og ejede gården her nogle år - blandt meget andet, at ved pløjning af marken blev hendes fars oldsagssamling udvidet med både spyd og knivformede sten. I den tid Aarestrup ejede gården, kaldtes den Ammelhedegård; siden blev den kaldt Damgård, men nu bruges igen det gamle navn.

En karl på gården, som vist var fra Sverige, pløjede engang to guldringe op, som han beholdt. Senere rejste han til Amerika, og væk er ringene. Boline og Mads Andersen, som boede her og blev meget gamle, kunne fortælle om to runde kugler, der var fundet derude, men også de er borte; de var nu vist fra 1864. I de senere år er der intet fundet på marken. Måske gemmer der sig noget spændende ved Kongs-

lund og ude på brinkerne. Søren og jeg havde gården i 10 år og købte så gården på den anden side af vejen af Ægidius, og Peter og Marie Graabæk fik Ammelhedegård.

I 1950 blev der foretaget en udgravning ledet af mag. Th. Ramskov. Det kunne kun konstateres, som så mange andre steder, at der havde været gravrøvere. På Kirkebys foranledning blev stenene kaldet Kongstenene i Almas havedige anbragt derude. Hun ville dog ikke forære dem væk, men forlangte og fik 45 kr. for dem, og så skulle man sætte andre sten i diget til erstatning for dem. Dem fik man dog gratis hos Peter Graabæk. Ved arbejdet med de store sten var mag. Ramskov så uheldig at få en hånd i klemme, så han besvimed. Jeg løb hjem efter en overkop med snaps, og mændene hjalp ham ind på Almas sofa, hvor han kom til sig selv igen. Alma tog hændelsen som et dårligt varsel og sagde: »I sku illiewalle ha læt stienen sto!«

Afen kronik i Politiken af Anker Kirkeby i 1950 fremgår, at Niels Ryom Jensen, som tjente på Ammelhedegård, havde gravet i højen, hvor han bl.a. havde fundet lerkar med aske og brændte ben, en halsring af bronze, et broncepænde, en broncekniv, en skjoldbule af jern, et rustent jernsværd med håndtag og spor af skede (måske af træ) samt flere ravperler. Fundene synes at stamme fra forskellige perioder, men nogle af dem kan hidrøre fra vikingetiden.

Peder Nielsen Gimming tjente dengang som karl i Ammelhede, han har set fundene. De er nu på museet i Randers.

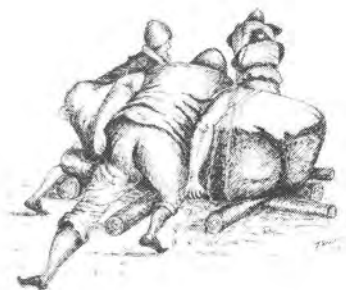
Niels Munk ville intet have for jorden, hvorpå stenen står, men Randers Turistforening overrakte familien Munk et flot sølvbæger med mønter i, hvor mange ville Alma ikke fortælle; det blev efter Almas død givet til museet i Randers.

I 1933 blev der anlagt en bred gang omkring stenen. Den skuffede og rev Mads Andersen i mange år for 20 kr. om året. Siden passede Sanna Sørensen det for 50 kr. årligt, indtil kommunen overtog pasningen. Nu er der ingen lyng ved Hamlets grav, kun noget forpjusket græs og vilde blomster.

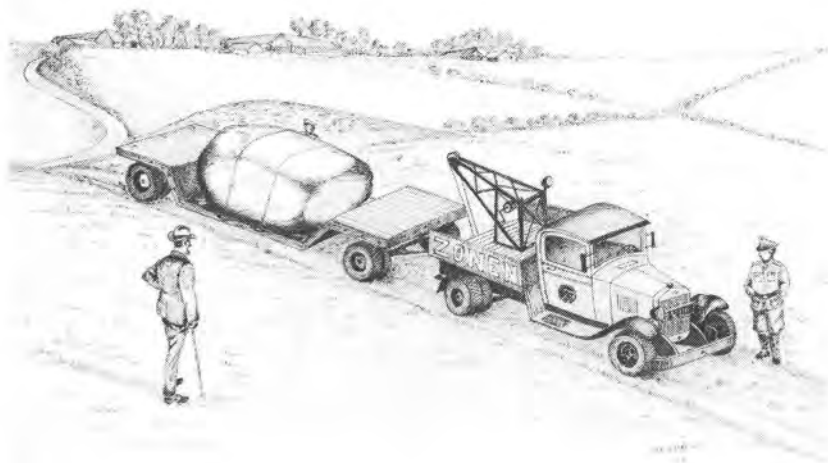
For nogle år siden blev der opstillet en kasse med glas over og papir og blyant, hvorpå man bad turister skrive navn og adresse. Det var der mange, der gjorde; det er interessant at læse. To tyske turister skrev, at de ikke kunne læse, hvad der står på stenen. Jeg fik det oversat til tysk og sendte det til dem. Der gik nogle år, før bogstaverne blev malet sorte, så nu er det lettere at læse.

Mange steder i Jylland har hævdet, at her er Hamlets grav. Men Anker Kirkeby og flere andre har undersøgt det og hævder bestemt, at den er i Ammelhede.

Marie Levinsen

Det tog sig helt forskelligt ud, da der med et årtusind imellem kom sten på Hamlets grav.

Den 12. november 1946 flyttede vi til Ammelhede. På marken, som hørte til gården, lå Hamlets Grav. Der står en mindesten over ham, den blev rejst i 1933.

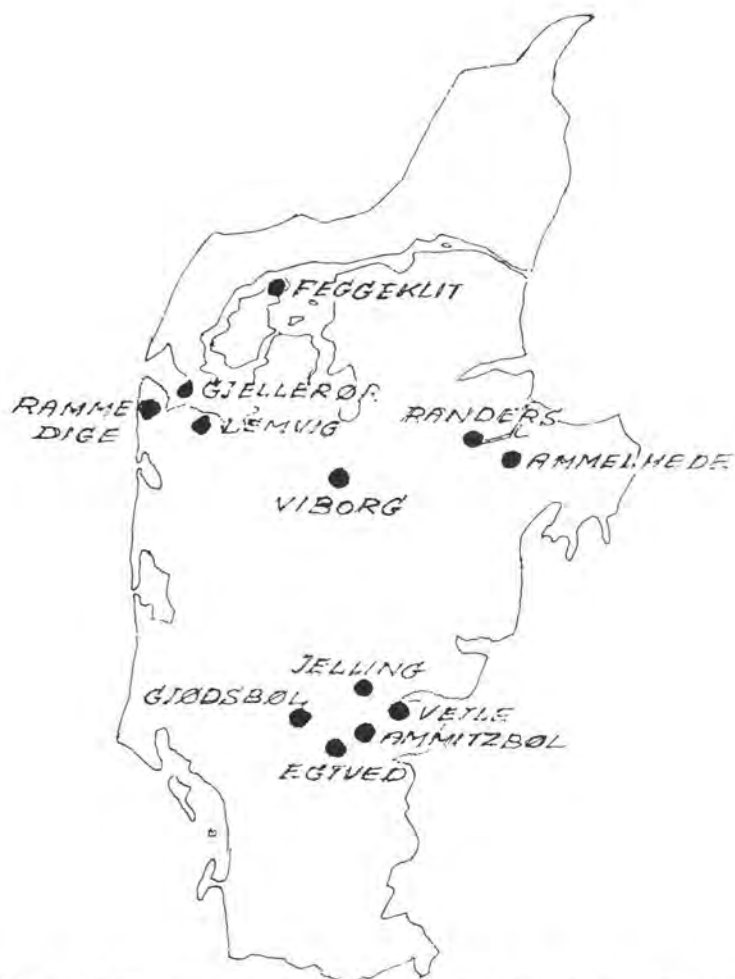
Der gik 2-3 år, så pludselig en dag holdt der taxi fra Randers ude i gården, og ud af den steg to herrer, en ældre med et rødt tørklæde bundet om halsen og langt hår hængene ned af nakken. Den ældre viste sig at være Anker Kirkeby. Den yngre var magister Ramskov ovre fra Nationalmuseet. Anker Kirkeby førte ordet, han ville have at vide, om det var min jord, som graven lå på, for de skulle til at undersøge graven, om der var noget at finde.

De kørte så til Randers igen og fik undersøgt forholdene. De kom så igen dagen efter og fortalte, at jorden var min, men jeg måtte ikke forbyde nogen at gå op til graven. Dagen efter begyndte de så at grave. Folk fra Randers var ude at vælte stenen, den blev væltet over på planker. Der lå den, medens de gravede. Der var fire arbejdsmænd til at grave og køre jord væk. De arbejdede med det godt en uges tid, men fandt ingen ting. Kirkeby sagde, at der havde været gravrøvere før.

Medens de gravede, kom der en hel del fremmede mennesker, som ville se, om de fandt noget. Jeg fulgte jo også med i det, så jeg var gerne derovre et par gange om dagen for at se, om de fandt frem til noget. En gang jeg var derovre, var professor Glob der samt nogle stykker mer. De sagde, at der helt sikkert havde været sejlads helt fra Grenaa igennem Kolindsund, Pindstrup, Auning, Fausing, Fløjstrup og Virring enge, helt om til Ammelhede.

Nede i lavningen mellem Ammelhede og Krogsager havde vi en vang, som kaldtes Kongslund. De sagde, at Hamlet havde haft sin borg dernede. Dengang krigedes folk vel ligesom de gør i dag, og fjenden var kommet sejlene fra Grenaa ad søvejen. Hamlet sejlede så med sine folk ud for at møde fjenden. Det kom til en kamp ude i Fløjstrup og Virring enge, hvor han så faldt i kampen og blev begravet, hvor Hamlets Grav nu er.

Lad mig lige fortælle om, hvordan det gik til under gravearbejdet med Hamlets Grav. Anker Kirkeby var en vældig rar og hyggelig mand, som jeg havde megen snak med. Alma Munch boede jo her i huset, hvor vi nu bor. Der stod nogle store kampesten herude ved havegården, hvor vejen drejer ned mod Hamlets Grav. En dag kom Anker Kirkeby op til Alma. »Frk. Munch« sagde han, »de sten som står herude ved haven, dem skal jeg have. De skal ned på Hamlets Grav«. »Nej«, sagde Alma, »dem vil je it o mæ«. »Jamen, frk. Munch, det er jo kongsstenen, kan De se. Der er jo mos på dem, så de skal ned på graven«. Anker Kirkeby fik sin vilje, men måtte give 45 kr. for dem, og så love at sætte nogle andre i stedet. Så en dag vi var ved at køre hø ind, kom Anker Kirkeby over til os, jeg var oppe på kostaldloftet. Så råbte han op til mig: »Graabæk, De har nogle store sten liggende omme bag ved gården, kan jeg ikke få dem?«. Jo det kunne han da godt, så dem fik han og stillede dem så op i stedet for kongsstenene, så var den klaret. Jeg fik ingenting for mine sten, men det var nu også ligemeget.

FULDSTÆNDIGT KORT OVER DE FOR-
SKELLIGE HANLET-MYTER I JYLLAND
DEN RIGTIGE HANLET-GRÆN ER VED
AMMELHEDE

Anker Kirkeby sagde, da han rejste: »Kommer De ikke til København engang, for så skal vi to ud at male byen rød?«. »Nej«, sagde jeg, »det kan jeg altså ikke, for jeg skal jo passe køerne!«. »Skidt med det, dem kan Marie passe, medens De er derovre«.

Da jeg gik i skole for 70-75 år siden, læste vi om og blev fortalt om Hamlet. Han blev regnet for at være en tåbe, han sad jo og snittede nogle trækroge. Når så folk spurgte ham om, hvad de skulle bruges til, svarede han, at de skulle bruges til at hævne hans fars død.

Hamlet havde en farbror på Mors, som hed Fegge - det er efter ham, Feggeklit på Mors har fået navn. Denne her Fegge var bror til Hamlets far. Han ville gerne arve kongedømmet efter sin bror, men Hamlet var jo den nærmeste til at arve det, så han skulle helst væk, og så så tilligemed, at han blev regnet for en tåbe. Fegge sendte så to mand til England sammen med Hamlet med bud om, at den engelske konge skulle få ham aflivet. Dengang kunne man vist ikke skrive, men der blev så ridset nogle runer på et stykke træ, om at den engelske konge skulle få ham aflivet. Hamlet var nu ikke så dum. På vej til England drak han sine vagter fulde, så de faldt i søvn. Det benyttede han sig af. Mens de sov rusen ud, ridsede han om på runerne, så det blev de to vogtere, som måtte lade livet i stedet for ham. Året efter kom Hamlet hjem fra England. Det var samme dag, som Fegge blev udråbt til konge. Der blev festet og drukket, lige til de faldt under bordene og faldt i søvn. Da de så sov trygt alle, hentede Hamlet sine kroge, som han havde snittet. Dem brugte han til at fæste gardinerne sammen med. Da han havde gjort det, satte han ild på hallen, og alle indebrændte. Og Fegge måtte også blive derinde og omkom.

Nu har jeg fortalt om Hamlet og om hans borg, som lå nede i Kongslund. Der siges, at hver julenat kl. 12 rejser borgen sig igen dernede.

På bakken over for Kongslund ligger Krogsager. Det var der, Hamlet sad og snittede sine trækroge. Derfor har byen fået navnet Krogsager.

Denne historie er der mange turister, der har fået. Der kommer mange her om sommeren. De kommer fra Norge, Sverige, Tyskland, Holland og England. Engang husede vi 3 unge franske piger en nat. Så sig ikke Ammelhede er et uland.

Peter Graabæk

Beretning 1986

25. februar: Generalforsamling, i V.Alling forsamlingshus.

Åge Kirkegård valgtes til ordstyrer, beretning og regnskab godkendtes, og alle valg var genvalg. Efter kaffen fortalte lærer Tove Tendal, Nielstrup, om at samle de mange gamle og interessante ting, som hun er i besiddelse af, og som vi bagefter fik lov til at se nærmere på og beundre.

18. marts: Øster Alling aften i forsamlingshuset.

Thorkild Salling Sønder indledte med en tur ned af hovedgaden efter en skitse fra 1910, gennemgangen var præget af et meget grundigt forarbejde.

Derefter viste Tage Thaarsti lysbilleder, der var lavet efter gamle foto.

Pastor Michaelsen fortalte træk fra forsamlingshusets historie.

Lisbeth Jørgensen havde sit kor med, som sang visen om Ridder Ove.

Senere spillede Lisbeth til et par sange forfattet af Akton Jørgensen

(tidl. Kæragergård). Det blev en vellykket aften, som de medvirkende høstede fortjent bifald for.

17. juni: En veltilrettelagt sommertur omkring Essenbæk, som de mange deltagere fik et godt udbytte af. Selv om vi tidligere har været der omkring, var det lykkedes Preben Strange at finde nye og spændende steder frem, ligesom han fortalte om sine opdagelser omkring kirke og kloster. Vi kom også et smut til Hald Sø - Sølund - hvor Ellen Byriel havde lavet en fin lille udstilling af de ting, hun har fundet der. Else fortalte om søens udtørring, og de ændringer det har været for landskabet.

Til Arkivet er der kommet anmodning om bidrag til Indre Missions historie, vi har ikke noget; men det blev anledningen til at vi d. 4. november, afholdt et møde i Auning forsamlingshus, Lektor Wåhlin, fortalte om IM i nyere historisk belysning, foredraget var meget inspirerende, der var bare alt for få tilhørere.

En planlagt Virring aften, blev udsat p.gr. af for mange andre arrangementer, og er nu yderligere udsat; men vi håber, den kan gennemføres i foråret.

Arkivlokalerne er omtalt i tidligere beretninger, nu er der god gang i en omlavning, der vel ikke giver mere plads, men væsentlig bedre forhold både for besøgende og vagter. Nu glæder vi os til, at det bliver færdig, og håber, at vore medlemmer vil komme og se, hvor vi bor, og måske få interesse for at forske i en sag.

VELKOMMEN.

Tak til alle medvirkende, i stort og småt, økonomisk og praktisk. En særlig tak til bidragsydere til nærværende skrift, der denne gang er helt lokalt, ligesom til de faste arkivvagter, der trofast møder hver gang og yder en værdifuld indsats.

Hørning januar 1987. Klaus Moltesen.

LOKALHISTORISK FORENING for SØNDERHALD KOMMUNE
Regnskab 1986

INDTÆGTER

Beholdning 1-1-86	9284,29
Medlemskontingent	6360,00
Salg af årsskrift	460,00
Arrangementer	606,00
Gave, Djurslands bank	500,00
Renter	240,75

UDGIFTER

Annoncer	634,40
Porto	1261,40
Kontor	166,50
Arrangementer	1045,00
Kontingenter	654,40
Microfilm	3600,00
Fotoarbejde	994,00
Bøger, skrifter til arkiv	737,00
Kaffemask./postkasse	605,00
Andet til arkivet	177,20

Ialt 17451,04

Ialt 9874,90

Beholdning 31-12

Kassebeh. 133,20

Giro 1040,73

Bog 6237,56

Check 164,65 7576,14

17451,04

17451,04

I 1986 var der 212 medlemmer i foreningen.

Ovenstående regnskab er revideret og intet fundet at bemærke.

Sparekassebog, girokonto, checkkonto og kassebeholdning er forevist.

Jørgen Andersen

Tilskud til arkivet fra kommunen 1986 16130,00

Årsskrifter 1985 9357,40

Dele til kopimaskine 257,50

Årsskrifter 1986 á conto 6466,00 16080,80

Arkivets adresse og åbningstid:

Den gamle inspektørbolig, Sdr. Fælledvej 2, 8963 Auning -
hver torsdag kl. 15-17 og 19-21. Lukket i skoleferier.

Indgang til arkivet. Se pilen.

FORMAND:

Gårdejer Ejvind Rygaard, Nordkystvejen 2E, Fausing, 8961 Allingåbro,
tlf. 06 48 10 39

NÆSTFORMAND:

Gårdejer Aage Kirkegaard, Fløjstrupvej 29, Fløjstrup, 8900 Randers,
tlf. 06 49 43 03

KASSERER:

Fru Helga Sørensen, Enghavevej 6, Årslev, 8900 Randers,
tlf. 06 49 13 40

SEKRETÆR:

Museumsinspektør Vibeke Nielsen, Skovdalsvej 15, 8963 Auning,
tlf. 06 48 36 78

ØVRIGE BESTYRELSESMEDLEMMER:

Sognepræst Jørgen Michaelsen, Præstegårdsvej 4, Øster Alling, 8963 Auning,
tlf. 06 49 20 46

Fru Else Pedersen, Stampenvej 8, Årslev, 8900 Randers,
tlf. 06 49 15 82

Fru Inger Rasmussen, Grenåvej 241, Langkastrup, 8900 Randers,
tlf. 06 49 44 97

Værkfører Tage Thaarsti, Ny Grenåvej 105, 8900 Randers,
tlf. 06 42 76 76

VALGT AF BYRÅDET:

Gårdejer Nikolaj Brøsted, Lunden 4, Lundby, 8961 Allingåbro,
tlf. 06 48 13 70

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 1986 kan indtil den 1. maj afhentes hos ovennævnte bestyrelsesmedlemmer for 30 kr. pr. stk. Derefter kun på ekspeditionsadressen:

Helga Sørensen, Enghavevej 6, Årslev, 8900 Randers, tlf. 06 49 13 40.

Enkelte overskudseksemplarer fra 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984 og 1985 kan kun rekvireres hos ekspeditionen.